

Elke nacht fietst Gerrit Poels (1929) door de straten van Tilburg, om brood te bezorgen bij mensen die kortere of langere tijd in de problemen zitten. En zes dagen per week ontvangt hij thuis mensen die brood nodig hebben, wat geld, goede raad of gewoon wat vriendelijkheid. De voormalige pater is voor vele honderden 'opa': een kleine oude man die om raadselachtige redenen zijn leven lang anderen helpt en daar zichtbaar van geniet.

'Ik ben eigenlijk overal mislukt', zegt Poels. In dit boek vertelt hij oprecht en geestig over zijn leven en zijn werkwijze, en over zijn bestaan als 'broodpater'. Hij vertelt over zijn pijnlijke jeugd-ervaringen en zijn moeizame jaren als priester, en hoe hij zijn bestemming vond tussen de armen, verslaafden, verwarden en wanhopigen. Dat gebeurde toen hij in mei 1968 een uniek opvanghuis begon, samen met enkele andere religieuzen, onder wie zijn latere vrouw Angeliek. Jarenlang was hij de spil van Huize Poels, tot hij genoeg kreeg van de professionalisering en bureaucrativering van de zorg. 'Ik ben geen hulpverlener', zegt hij, 'ik help'.

Een dwaas bestaan is een ontmoeting met een man die ons laat zien hoe hard ons systeem is, en hoe zacht een hart kan zijn. Er zijn mensen met onoplosbare problemen, stelt Poels, en die moeten we toch helpen. 'Als je aanvaardt dat niet alles op te lossen is, dan lost dat al heel wat op.'

Met foto's van Bram Budel
en een nawoord van
prof. dr. Andries Baart

UITGEVERIJ VALKHOF PERS

Een dwaas bestaan

Gerrit Poels, broodpater

Arjan Broers

Inhoud

I. Een dwaas bestaan <i>Wat bezielt die man?</i>	9
II. Ons dagelijks brood <i>Gerrit Poels, broodpater (1990 – nu)</i>	15
III. Een bezield verband <i>Huize en familie Poels (1968 – 1990)</i>	31
IV. Een slecht zittend pak <i>Studie en priesterschap (1944 – 1968)</i>	49
V. Deuken, butsen, littekens <i>Jeugdijaren (1929 – 1944)</i>	61
VI. Zacht als klei zijn <i>De 'methode' Poels</i>	75
VII. 'Jij bent mij er eentje' <i>Over toekomst, hemel en hel</i>	87
VIII. Poels in vogelvlucht <i>Biografische gegevens</i>	95
Nabeschouwing Andries Baart	99
Over de makers	107

I. Een dwaas bestaan

Wat bezielt die man?

Gerrit Poels kan fantastisch vertellen, maar meestal blijft het bij luisteren. Hij is opgeleid tot zielzorger, maar zorgt voor dagelijks brood. Hij staat letterlijk dag en nacht klaar voor wie in de problemen zit, en vindt zichzelf een gedeukt en geblutst mens. 'Dat ik mensen nabij mag zijn', zegt hij ergens in dit boek, 'dat geeft mij troost.'

Zeven dagen per week gaat Gerrit Poels (geboren op 11 mei 1929) om half zeven 's avonds naar bed. Dat moet wel, want hij staat elke nacht om één uur op. Dan eet hij vier boterhammen en drinkt een grote bak zeer sterke koffie. Vervolgens stapt hij op zijn fiets en rijdt tot de morgen door de straten van Tilburg. Zijn fiets is zwaar beladen met tassen brood, die hij bezorgt bij mensen die eventjes of langdurig in de penarie zitten, en die anders simpelweg geen brood te eten hebben. Poels hangt de tassen aan de deurknop of achterom bij de poort. Het moet in het donker van de nacht gebeuren, want de meeste mensen schamen zich dat ze zulke hulp nodig hebben. 'Dit werk kan het daglicht niet verdragen', zegt hij.

Als hij thuiskomt eet Poels een tweede ontbijt, om vervolgens brood op te halen bij bakkers die over hebben en de rondes voor te bereiden van de nacht die komen gaat. In de schuur achter het huis staan kratten vol dagverse broden opgetast, en bolletjes, eierkoeken, krentenbollen en soms zelfs wat

gebak. Poels heeft een eigen systeem met codes en tekens op plastic plaatjes die in de tassen gaan. Zo houdt hij bij wie van zijn cliënten welke tas krijgt.

Van maandag tot en met zaterdag komen in de middag – de bedoeling is zo tussen half drie en vier uur – nog eens tientallen mensen brood halen bij Poels en zijn vrouw Angeliek. Vaak maken ze een praatje met Poels – en vragen om extra hulp. De een heeft zorgen om een kind, verdriet om een verbroken relatie, een mislukte baan of een hardnekkige verslaving. Een ander zit in de schulden en dreigt afgesloten te worden. Een volgende komt aanzetten met formulieren waar ze niets van begrijpt of met het goede nieuws dat haar zoon eerder vrij komt. Sommigen zijn gewoon murw van een leven lang pech, en hopen op wat vriendelijkheid.

Poels luistert, kletst, bemoedigt, plaagt, lacht en helpt. Niet met slimme analyses of wijze woorden, maar heel concreet: met wat brood, een ingevuld formulier, een telefoontje naar een ambtenaar, of wat geld om de ergste nood te lenigen. En wie er een zootje van maakt of de boel bedondert, kan Poels zien ontploffen en de huid volgescholden krijgen. Om vervolgens toch geholpen te worden.

Meestal gaat dat zo door tot het tijd is om wat te eten en naar bed te gaan, om half zeven 's avonds. Zo gaat het al vele jaren, elke dag, zomer en winter, vakantie of niet, sinds de dag dat Poels met pensioen ging als grondlegger van onder meer de daklozenopvang Huize Poels in Tilburg, voorloper van het tegenwoordige Traverse. Uit zijn huisbezoeken ontstond, nog voordat iemand in Nederland van een voedselbank had gehoord, de Stichting Broodnodig. Angeliek en Gerrit Poels zijn er de drijvende krachten van, gesteund door een twaalfstal vrijwilligers.

'Ik ben geen hulpverlener', zegt Poels, 'ik help'. Het is de kortste samenvatting van de missie van een man die iets heeft van een monument. Niet dat je dat meteen ziet: Poels is een kleine man met een vriendelijk gezicht dat naar lachen staat. Hij draagt versleten kleren zonder opsmuk en woont met zijn vrouw en de laatste van hun zes pleegkinderen in een huisje in een grauwe

Tilburgse arbeiderswijk. Hoe heldhaftig hun leven ook is, er is niets aan Gerrit Poels dat ook maar enige grandeur heeft. Of het moet zijn stem zijn: de heldere dictie, de rollende R als hij zich kwaad maakt op de *harrdheid van de bureaucrratie*, de prachtig geformuleerde zinnen, de grapjes en de *oneliners*. 'Je moet *juist* helpen als het eigen schuld dikke bult is, want dat betekent dat iemand het op z'n eentje niet redt.'

Hoe kan iemand zo leven? Waarom doet hij dat? Waarom gaat hij er alsmaar mee door? Waarom raakt hij niet ontmoedigd? En wil hij dan nooit iets voor zichzelf?

Deze en andere vragen leidden tot dit boek over het leven van Gerrit Poels, alias *pater Poels*, of *de broodpater van Tilburg*. Het bestaat voor het grootste deel uit interviews, want hij is iemand die leeft van de ontmoeting, al is het maar op papier. Niet voor niets wordt hij door vele honderden 'opa' genoemd. 'Niet omdat ik oud ben', zegt Poels, 'maar omdat ik voor hen een opa ben'.

Dit boek is een eerbetoon aan Gerrit Poels – en een cadeau aan onszelf. Om te smullen van het levensverhaal van een dwaze man die buitengewone dingen doet. Om met andere ogen te kijken naar ons systeem van sociale zekerheid, en naar de rafels aan ons eigen leven.

Poels is een man die ons, gewoon door wat hij doet, de vraag stelt wat wij zelf te geven hebben: aan vertrouwen, aan begrip, aan mildheid – en vooral aan dwaasheid, om onze wereld een beetje menselijker te maken.

II. Ons dagelijks brood

Gerrit Poels, broodpater (1990 – nu)

‘Eigelijk ben ik overal mislukt’, zegt Gerrit Poels aan het begin van een serie gesprekken over zijn levensverhaal. Het is even zoeken wat hij ermee bedoelt. Het is immers niet leuk om als tachtigjarige te erkennen dat je overal mislukt bent. Maar Poels zegt het zonder drama, hij stelt het gewoon vast.

Op 10 september 1990 nam Gerrit Poels afscheid van het opvanghuis dat zijn naam droeg. Hij was als altijd zeer vroeg aanwezig, zo rond kwart over drie ’s nachts. Het zou de allerlaatste dag zijn aan de Tilburgse Ringbaan-Zuid en de meeste stafleden en bewoners waren al vertrokken naar het nieuwe onderkomen aan de Gasthuisring. Maar Gerrit Poels, sinds 1 mei 1968 drager, spil en naamgever van Huize Poels, zou niet meegaan. ‘Het was een besluit dat voor velen als een verrassing kwam’, zegt hij, ‘maar het had in mij een lange rijping gehad. Al jaren waren er signalen dat het huis zich ontwikkelde in een richting waar ik niet goed bij paste. Ik zou een sta in de weg geworden zijn.’

Op die laatste werkdag zette Poels koffie voor de laatste bewoners, toen er politie aan de deur stond – ook voor het laatst op deze locatie. De agenten waren boos en sommeerden Poels ‘die rotzooi in de stad weg te halen’. Poels glimt nog bij de herinnering. ‘Ik wist er niks van’, zegt hij, ‘maar er liep

een spoor van schoenen van de oude naar de nieuwe locatie. Die had La Poubelle op de stoepen gespijkerd'. La Poubelle is een kringloopwinkel en werkgelegenheidsproject, in 1978 opgericht vanuit Huize Poels. 'Ik vond het een kolossaal idee, maar de politie kon er niet om lachen. Er was geen vergunning aangevraagd.'

De verantwoordelijken werden ingelicht, Poels trok de deur van Huize Poels achter zich dicht en wandelde langs het schoenenspoor naar de Gasthuisring. 'Daar ben ik langs het nieuwe gebouw gelopen en naar huis gegaan', zegt hij. 'Ik ging niet meer naar binnen. Dat was niet meer smartelijk, want ik had toekomst. Ik wist al wat ik zou gaan doen. Ik ben thuisgekomen en zorgde voor het eten en voor de kinderen die thuiskwamen van school, zoals altijd. Ik ging vroeg naar bed, zoals altijd, en ik stond vroeg op, zoals altijd. Het was 11 september en ik ging op huisbezoek bij oudcliënten.'

En dan, toch een tikje schamper: 'Dat paste niet meer in het profiel van het opvangcentrum.'

EEN REBELS MENS

Huize Poels ontwikkelde zich verder, na het vertrek van de naamgever. In 1998 fuseerde het met de Klinkert tot de *Stichting Maatschappelijke Opvang Midden-Brabant Traverse*, een organisatie die in 2008 meer dan duizend mensen begeleidde. Tussen de daklozen die 's ochtends vroeg staan te wachten tot de dagopvang opengaat, staat nogal eens een kleine, oude man met een mutsje op. Hij kletst met de zwervers – zelf noemt hij ze 'eenlingen' – tot hij naar binnen kan voor een bakkie koffie en om wat kopieën te maken voor een cliënt die geholpen moet worden. Wie goed kijkt, kan de indruk krijgen dat de oude man op een koude dag net zo hard meemoppert dat de deuren maar eens open moeten. Sterker nog: soms lijkt het erop alsof hij, met ingehouden plezier, de verontwaardiging onder de wachtenden nog wat aanwakkert. 'Dat is principieel', zegt Poels, en zijn ogen twinkelen. 'Als je 24 uur per dag opvang biedt, dan moet je ook open zijn onder sluitingstijd.' Thuis, in zijn eenvoudige, wat armoedige keuken waar hij elke middag

spreekuur houdt, staat Gerrit Poels op om de katten eten te geven. 'Ik hoorde dat men bij Traverse niet zo veel fiducia heeft in de aanpak van de Stichting Broodnodig', zegt hij, terwijl hij een blik kattenvoer opendraait. 'Ze vinden het te weinig professioneel. En dat is ook zo. Ik wil helemaal niet professioneel zijn. Ik wil er zelf in staan. Ik heb een vertrouwensband met die mensen.'

Je bent gewoon onaangepast. Wat is er mis met professioneel zijn?

'Professioneel zijn is zoeken naar oplossingen, eindresultaten, meetbare eindpunten. Ik heb er zo de schurft aan als politici en beleidsmakers stoer praten over resultaatgericht, keihard aanpakken, afrekenen, *zero tolerance*. Meestal komt dat erop neer dat mensen die in de problemen zitten worden overvraagd. Ik wil geen mensen overvragen. Ik wil ze wel uitdagen, met ze meelopen, een lokroep laten klinken dat het anders kan. Ik wil ze wat geven zodat ze misschien zelf weer verder kunnen. Dat helpt natuurlijk vaak niet, veel gevallen zijn onoplosbaar. Maar het is een aardige bezigheid.'

Dan ga je ervan uit dat het mislukt.

'We kunnen wel doen of het niet zo is en alsof we alles kunnen oplossen, maar dat is niet zo. Er zijn mensen die steeds opnieuw in de problemen komen, of die zulke grote problemen hebben dat ze er nooit meer uit komen. Die moeten we helpen, en tegelijk moeten we incalculeren dat het niet verandert. Onze samenleving heeft daar moeite mee. Maar als je aanvaardt dat niet alles op te lossen is, dan lost dat al heel wat op. Weet je, het is niet erg om een mislukking te zijn, om inefficiënt, onaf, onopgelost te zijn. Ik vind dat niet erg.'

Bedoel je dat als je zegt dat je overal mislukt bent?

'Daarmee bedoel ik vooral dat ik zelf in mijn leven veel deuken en butsen heb opgelopen, en dat ik lang niet altijd uitgedeukt ben. Het heeft lang geduurd voordat ik mijn plek vond. Huize Poels was zo'n plek, jarenlang, daar ben ik echt tot bloei gekomen. Maar ook daar ging het knagen, ook

daar kwamen de regels en de instanties en de bureaucratie. Ik heb me er vaak over opgewonden, ruzie gemaakt ook. Eigenlijk heb ik met de Stichting Broodnodig mijn eigen wereld gecreëerd, een kleine wereld waar ik me heel gelukkig in voel.'

Waar leven jullie van, in die kleine wereld?

'We hebben AOW. Angeliek is kleuterleidster geweest en ik een tijdje leraar, dus we hebben alle twee een klein pensioentje. We hebben ook altijd pleegkinderen in huis gehad, daar krijg je een dagvergoeding voor. Met alle stukjes en beetjes kun je best wat doen. En we hebben geen behoeften, dat scheelt. We gaan niet op vakantie, we gaan niet uit, we drinken niet, niks. Wij zijn daar misschien wel een beetje afwijkend in. We investeren ook niks in de stichting. We hebben een computer, die hebben we gekregen. We hebben kratten, tasjes en broodzakken, die krijgen we voor niks. We hebben een auto, die hebben we gekregen. Al betalen we wel zelf de benzine en de onkosten.'

En je hoeft nooit zelf brood te kopen...

'Ik ga iedere dag voor onszelf brood kopen. Sinds we hier wonen in 1984 hebben we dezelfde bakker. Hij geeft brood dat hij over heeft om uit te delen, maar ik koop voor onszelf iedere dag een half brood.'

Alsof die paar boterhammen gemist worden.

'Die worden absoluut niet gemist, maar het is een gebaar. Soms zien mensen me thuiskomen met een half broodje, terwijl zij hier staan te wachten aan de poort. Het is belangrijk dat ik het voor mezelf ook relativeer.'

Doe je de fietsronde zes dagen per week, of zeven?

'Zeven.'

Maar zelfs God rustte op de zevende dag.

'Als ik jonger was en al mijn brengadressen op één dag kon doen, dan zou ik

de zondag misschien vrijaf hebben genomen. Met mijn 80ste fiets ik minder hard dan toen ik 65 was. En het echte etapperijden heb ik aan de wielrenners toebedacht. Ik heb nu drie verschillende nachtroutes, per nacht leg ik zo'n dertig, vijfendertig kilometer af.'

Vijftig kilometer, zoals je tien jaar geleden nog deed, dat is te veel geworden?

'Dan fietste ik om elf uur 's morgens nog.'

Nu sta je om één uur 's nachts op...

'Eén uur opstaan, dan eet ik vier sneden brood, drink een bak hele sterke koffie en om half twee rijd ik aan.'

Staat Angeliek ook op?

'Nee, dan ben ik helemaal alleen. Maar zij staat ook vroeg op hoor, als ik terugkom van een van mijn routes om nieuwe tassen te halen is zij praktisch altijd op. Zij wil klaar zijn met het huis voor de dag begint.'

Tot hoe laat rijd je meestal?

'Tot half zeven, kwart voor zeven. Als ik thuis ben moet ik voor de katten zorgen. Er is hier altijd brood, dus zijn er altijd muizen, en dus zijn er ook katten. Twee ervan wonen bij ons in, die hebben schriftelijk verklaard dat ze hier zijn voor de strijd tegen de muizen. Maar ze zijn er niet zo goed in.' Poels begint smakelijk te lachen. Zijn wangen worden nog wat roder, zijn ogen worden streepjes. 'Ik heb wel eens een brood gepakt waar net een muis in zat, ik schudde dat beestje eruit, vlak voor de neus van deze kat hier. En toen bleek dat hij geen flauw benul heeft waarvoor hij eigenlijk geschapen is. Hij bleef gewoon zitten knipogen.'

Dus daar heb je niet veel aan?

'Wel! Ze geven me gezelschap en morele steun, ze luisteren naar me als ik vertel. Ik leer zo veel van die katten, zoals ze het goed vinden zoals het is, wat er ook is. Een van hen is als kleintje bij ons gekomen. Hij was verstoten

door zijn moeder, denk ik, zo klein was hij en zo schuw, zo bang. In de loop der jaren is hij helemaal thuis en op zijn gemak geworden.'

Maar als muizenvangers zijn ze niet erg professioneel.

Poels schatert. 'Het zijn zwervers! Daarom passen ze zo goed. Ze zijn hier maar aan komen lopen, net als iedereen. Niemand hier is professioneel.'

Wat doe je na de katten voeren?

'Ik eet een tweede ontbijt, dan ga ik brood ophalen bij bakkers. Eén bakker zit op de hoek, daar kan ik lopend naar toe, anderen bezoek ik per fiets, een enkeling komt zelf brengen. Maar we rijden ook met vrijwilligers naar broodfabrieken in Waalwijk en hier in Tilburg. In totaal helpen we elke week zo'n driehonderd gezinnen en alleenstaanden.

Dan eten we tussen de middag en om half drie – ongeveer, want ze houden zich er niet zo goed aan – komen de eersten brood halen. Dat wordt gecombineerd met andere dingen: een praatje, een formulier. Dat duurt vaak tot vijf uur. Dan zorg ik meestal zelf voor het eten. Om zes uur komt de laatste vrijwilliger de auto lossen met brood van de V&D. En dan is mijn dag voorbij.'

Als het ritme wordt doorbroken, dan stort jij helemaal in.

'Als het ritme wordt doorbroken, dan herstel ik het.'

EERST HELPEN, DAN HULPVERLENEN

Zero tolerance en regels zijn regels: dat is het ene uiterste op de schaal van Poels. Het andere uiterste is geitenwollensokkengedoe: op een afstandelijke manier mensen *pamperen*, afhankelijk houden en eindeloos praten. 'Daar tussenin zijn ongeveer 184 nuances.'

Het ontstaan van de Stichting Broodnodig was, terugkijkend, heel logisch. Maar destijds stelde Poels zich voor dat hij wat meer tijd zou hebben voor zijn vrouw en zes pleegkinderen. Dat bleek een illusie. Het werk diende zich aan en al snel liep het net zo uit de hand als in 1968, toen het opvangcentrum

ontstond. Poels bezocht oud-cliënten en merkte dat sommigen de weg naar zelfstandigheid hadden gevonden. Maar hij trof vooral problemen aan: schulden, drank, drugs, psychische verwarring, heimwee, taalproblemen. Woorden van troost komen niet aan als je honger hebt, redeneerde Poels. En dus ging hij eens voor een cliënt informeren bij een bakker, of die niet wat over had. Binnen de kortste keren, het was begin 1991, werd de Stichting Broodnodig geboren, nog lang voordat er overal in Nederland voedselbanken waren.

Wie anno 2009 een kijkje neemt bij het dagelijkse uitdelen, ziet dat de stichting meer dragers kent dan Gerrit Poels alleen. Op de eerste plaats zijn vrouw Angeliek, die de spil is van veel activiteiten. Dan Luiza en Yasemina die het brood helpen uitdelen, Tim, Haki, Ferid, Brahim, Rob, Ties, Sjaak, Abdul en Toos die brood ophalen of allerlei andere diensten verlenen, net als verschillende leden van de familie Tanis. Buren Piet en Annie niet te vergeten, die een garage hebben vlak naast het poortje van Poels. Zij helpen vaak met het verdelen van extraatjes: een bedrijf dat overjarige fietsstoeltjes kwijt moet, of overtollige kleding of kerstpakketten.

Sommige vrijwilligers zijn zelf ooit geholpen en willen iets terugdoen. 'En het is hier gewoon gezellig,' zegt een van de Marokkaanse helpsters. En dat is het ook. Veel mensen aan de onderkant van de samenleving kennen elkaar, en de sfeer is zachtmoedig, soms ronduit vrolijk. 'Het is opmerkelijk hoe mensen aan de onderkant vaak toch plezier hebben in het leven,' zegt Poels. Overigens is hij er zelf de man niet naar om uitgebreid met iedereen te kletsen. 'Ik heb altijd wel iets te vertellen,' zegt hij, 'het rolt eruit. Mensen praten gemakkelijk tegen me, overal. Ik zeg ook dikwijls domme dingen die nergens op slaan, omdat het leuk is om te lachen. Maar ik kom nooit zo maar kletsen, er is bijna altijd een zakelijke aanleiding. Ik heb de zit niet om lang te blijven staan. Zodra het gesprek over koetjes en kalfjes gaat, dan ga ik weer wat doen.'

Zeg je wel eens nee?

'Ik heb een geschiedenis met veel van deze mensen. Ze durven mij om hulp te vragen, en ik zeg het gewoon als ik geen geld heb of als ik het geen goed idee vind. Al kan ik niet zeggen dat ik niet bedonderd word.'

Je wordt wel bedonderd?

'Natuurlijk, door sommigen, maar ik merk dat het mij niet raakt. Als je zo kwetsbaar meeleeft met kwetsbare mensen, dan moet je soms gokken. Dat neem ik voor lief.'

Mag iemand die jou bedonderd heeft terugkomen?

'Ik scheld hem of haar wel helemaal de huid vol. Dat moet. Ik kan dit werk niet doen als ik die emoties niet serieus neem. En daarna geef ik weer brood.'

En als je dan weer denkt dat het niet deugt?

'Ik denk niet dat ik het opgeef. Niet dat ik een bodemloos vertrouwen in de mensheid heb, maar soms is het zo. Daar is geen ontkomen aan. Ik hoef echter niet alles alleen te doen, ik bemiddel ook bij de sociale dienst, deurwaarders of de belastingdienst.'

Wanneer zeg je nee?

'Als ik niks heb. Of als ze vaak om een klein bedrag komen, dan gaat het meestal om een joint.'

Dan komen ze gewoon bietsen.

'Een joint heeft ook recht van bestaan, maar ik wil sommige mensen leren - kijk, daar zit dat oude paterke nog in mij - dat andere dingen belangrijker zijn. Maar ik vind het leuk dat ze het proberen, dat zeg ik ook altijd.'

Het is vaak broddelwerk. Pas gaf ik wat geld aan een alleenstaande moeder waarvan een van de kinderen weer iets kapot had gemaakt. Het gezin is niet WA verzekerd, want ze hebben al zoveel trammelant gehad dat ze geen verzekering meer krijgen. Dan geef ik die moeder iets, om aan de gang te

blijven. Maar ik weet dat ze het ook gebruikt om een buskaart te kopen, zodat ze niet elke dag naar haar poetswerk hoeft te lopen. Haar voeten zijn namelijk stuk. En misschien dat ze er ook iets van aan een buurvrouw geeft, bij wie ze in het krijt staat.

Hoor je hoe dat gaat? Dat is een patroon van vele jaren, en ik laat me daarvoor gebruiken. En bovendien, ik ben het geld nooit kwijt, want ik leen het aan hen.'

Dat zeg je ook altijd?

'Altijd. Soms is dat ook belangrijk voor de belastingdienst, dat ze niet te veel inkomsten hebben. Ik heb met veel cliënten de harde afspraak dat we sam sam doen als zij bij de een of andere loterij een prijs winnen van meer dan 100.000 euro.'

Dat is tot nu toe nog niet gebeurd.

'Nog niet, maar je moet de hoop nooit opgeven.'

En dat geld dat jij zo hier en daar uitleent, waar komt dat vandaan?

'Van kennissen, van vrienden, mensen die me kennen van vroeger. Soms krijg ik wat van een fonds, een klooster, een school of een club waar ze me vragen iets te komen vertellen.'

Schrijf je het op, houd je het bij?

'Eens per jaar schrijf ik al mijn aantekeningen over in het net en breng het naar de boekhouder van Stichting Broodnodig. En dan blijkt meestal dat ik meer uitgeef dan ik heb. En ook blijkt dat ik meer heb dan ik uitgeef, want ik hou toch geregeld over. Ik sta nooit rood. Dat is waarschijnlijk te danken aan mijn vergeetachtigheid, dat ik soms handje contantje krijg en het niet goed noteer. Het is een heel merkwaardige economie.'

Wat voor bedrag gaat er jaarlijks door je handen?

‘Enkele tienduizenden euro’s. Er zijn wel jaren geweest dat het meer was, bij een jubileum of als een bedrijf een actie ondersteunde.’

Is er een fietsenmaker die jou sponsort?

‘Jazeker, alleen, ik ben al aan mijn 56ste fiets toe.’

Wat is er met de eerste 55 gebeurd?

‘Kapot gegaan of naar vrienden die waarschijnlijk een nieuwe fiets nodig hadden.’

Gejat, bedoel je?

‘Dat kan, ja. Ik heb nu een hele goede fiets, gekregen van de medewerkers. Er kunnen tassen achterop en kratten voor- en achterop. En ik heb een fietsenmaker die mijn fietsen gratis repareert.’

Waarom rijd je niet met een auto, brommertje of snorfiets?

‘Het moet in het donker gebeuren. De meeste mensen zijn de schaamte niet voorbij, ook al hebben ze soms klap na klap gekregen. Het is niet leuk om toe te geven dat je niet voor je eigen brood kunt zorgen. Een auto valt te veel op, een brommer gaat me veel te hard, en technisch ben ik een nul. Ik wil geen apparaten. Maar het belangrijkste is dat de fiets een geweldig instrument van gezondheid is. Dat ik deze manier van leven kan volhouden, dat heb ik ook aan dat fietsen te danken.’

Je bent alsmaar aan het geven. Hoe kun je dat volhouden? Vraagt er wel eens iemand: Gerrit, hoe is het nou met jou?

‘Nee, maar dat hoeft ook niet. Ik beleef veel aan al die gesprekjes, ik maak er vaak iets bijzonders van. Niet om mezelf op te hemelen, maar ik luister goed naar het probleem en maak er tegelijkertijd flauwekul mee. Ik heb een heel speciale manier van beledigen. Daar heb ik plezier in, om samen met de mensen te lachen.’

Maar het is inderdaad niet gemakkelijk om alsmaar toegankelijk te blijven. Soms raak ik aan het einde van mijn Latijn, lang voor het einde van de dag. En het moet toch. En dan merk ik dat het werk aan me vreet, dat ik een zwak mens ben. Soms ben ik zo moe dat de mensen mij de strot uit komen. Dat is gevaarlijk, heel gevaarlijk.’

Hoe dan? Vanwege agressie?

‘Die mensen hebben al zo vaak klappen gekregen, tegenslag op tegenslag. Sommigen zijn echt helemaal ontmoedigd. Het belangrijkste wat wij ze geven, behalve brood en wat praktische hulp, is dat ze hier mogen zijn. Dat ze welkom zijn. En als ik ze dan nog eens uitkaffer omdat ik oververmoeid raak, dan kan dat een laatste klap zijn. Maar het komt voor dat mensen helemaal nergens naar luisteren, of dat ze mijn fiets stelen of tassen met brood. Dat hoort er allemaal bij.’

Sta je dan te vloeken?

‘Ik kan het best hebben, het is vooral lastig, want het kost zoveel tijd. Het wordt moeilijk als ik te moe ben, als ik de geestkracht niet kan opbrengen om te relativieren. Dan word ik soms zó kwaad. En dat is gevaarlijk. Ik ben de dienaar, de pater.’

Pater betekent vader. Je eigen vader was heel gedisciplineerd. Moeten vaders niet ook grenzen stellen?

‘Ik ben na zo’n optreden boos op mijzelf, dat ik me weer niet heb kunnen inhouden. Dat is wel goed denk ik, anders zou ik naast mijn schoenen gaan lopen: want tjonge, wat doe ik toch een prachtig werk. Maar ik moet zo zijn dat mensen over me heen mogen stappen. Het gebeurt wel dat mijn fiets gestolen is en ik weet door wie. Dan ga ik daar naar toe, met heel mijn taalgevoel en de uitnodiging om die fiets terug te komen brengen. Soms lukt dat. En als ze me dan weer zien, dan zijn ze bedremmeld. En dan krijgen ze eten mee. Als ik niet over mezelf heen durf laten lopen, dan zou ik dit soort mensen afstoten.’

En dat stemmetje in jezelf dat zegt: ik ben ook iemand, ik wil een beetje gerespecteerd worden?

'Dat ken ik niet.'

En het stemmetje dat zegt: heb nou ook eens belangstelling voor mij?

'Daar heb ik geen last van.'

Maar je hebt toch ook gewoon vriendschap nodig en mensen die niks van je moeten?

'Ja, maar dat leeft in mij op een bepaalde manier. Iedere nacht en iedere dag gebeurt het mij dat mensen me aanspreken of aanroepen. Op de meest onverwachte momenten, soms zie ik nog niet eens wie het is, hoor ik "hé opa!" Ik ben hier in de stad van duizenden mensen de opa. Niet alleen omdat ik een oude man ben, maar omdat ik hun opa *ben*. Ook van grote snotneuzen die ik geboren heb zien worden, ook van schurken die door de politie gezocht worden. Die spreken mij aan als opa, die vertrouwen mij, hebben soms heel intense relaties met me. Ik voel me daarin erkend en gewaardeerd. Opa is een eigentijdse vorm van *pater* zijn.'

III. Een bezield verband

Huize en familie Poels (1968 – 1990)

Er was eens... een tijd waarin er in Nederland op sociaal gebied nog weinig geregeld was. Een tijd waarin een stel idealistische religieuzen zo maar kon beginnen met een hulpcentrale, om die ongewild te laten uitgroeien tot een opvanghuis. Zonder ondernemingsplan of vergunningen, zonder management of *mission statement*, zonder arbo-wetgeving of goedkeuring van de brandweer, en zonder enige subsidie.

De hulpcentrale zou het einde betekenen van Gerrit Poels als priester en lid van de Missionarissen van het heilig Hart, een congregatie waar hij vanaf zijn twaalfde bij had gehoord. Maar dat wist nog niemand op de dag dat de hulpcentrale in de Tilburgse Poststraat open ging.

Er was sowieso bar weinig duidelijk op die dag: 1 mei 1968. In Parijs bezetten progressieve studenten de universiteiten, er kwam in die maand een sociale revolutie aan de oppervlakte die de westerse wereld diepgaand zou veranderen. 'Maar daar wisten wij niks van hoor', zegt Poels. 'We waren zo naïef. We wilden kerk zijn, midden in de samenleving, dichtbij de mensen. Zonder hoog gepierewaai, maar heel concreet en praktisch.'

Het begon allemaal toen Poels van een kennis hoorde dat er een hulpcentrale in oprichting was. Het moest een huis worden waar mensen dag en nacht terecht konden voor een gesprek, een helpende hand, wat geestelijke steun

of praktische hulp. Poels werd gegrepen door het idee en besloot zich ervoor in te zetten. Hij ging werven onder bevriende religieuzen en vond de Broeders van Liefde bereid om een jaar de huur te betalen van een pand aan de Poststraat, hartje Tilburg. 'Veel religieuzen waren geïnspireerd door het Tweede Vaticaans Concilie', zegt Poels. 'Er was een geest van vernieuwing voelbaar in de kerk. Daardoor kregen wij de ruimte. Of liever: daardoor konden wij ruimte nemen. We maakten ons vrij van onze taken, ik gaf mijn werk als godsdienstleraar aan de opleiding voor kleuterleidsters op. We spraken af dat we op 1 mei 1968 zouden beginnen.'

Maar op 30 april, toen de vijf religieuzen bij elkaar waren, bleek dat de initiatiefnemers de oprichting van de hulpcentrale voor onbepaalde tijd hadden uitgesteld. 'En daar zaten wij, met alle schepen achter ons verbrand. We besloten door te zetten. We zouden wel zien.'

VAN HULPCENTRALE NAAR OPVANGHUIS

En ze zouden het zien. Op Poststraat 35 begon een nieuwe religieuze gemeenschap van twee vrouwelijke en drie mannelijke religieuzen, van verschillende ordes en congregaties: behalve pater Poels waren dat broeders Hans en Herman en zusters Marloes en Angeliek.

De eerste dag al kwamen er mensen binnen en gingen de religieuzen op huisbezoek bij mensen die wel wat hulp of aandacht konden gebruiken. Inkomsten waren er niet. 'We zijn die eerste tijd in leven gehouden door onze kloosters', zegt Poels, en zijn gezicht krijgt weer die ondeugende uitdrukking. 'We hielden rooftochten, we wisten natuurlijk precies wanneer onze zusters en broeders in de kapel zaten om God te loven. En dan namen wij wat te eten mee of stopten de koks ons wat toe.'

De hulpcentrale liep meteen als een trein. Poels had zijn studenten van de kleuterleidsteropleiding verteld wat hij ging doen, en ook de religieuzen aan wie hij retraites gaf. 'We gaven onmiddellijk onderdak aan een leerling die thuis ruzie had. Blijf hier maar slapen, zeiden we, en bel even met je ouders. Maar op 10 mei 1968, we waren net tien dagen bezig, kwam er een vent binnen die we niet kenden. Hij vroeg of wij voor een kamer konden zorgen.

Wisten wij veel. We vonden die dag natuurlijk niks, en ook hij kon blijven slapen.' De volgende dag bleek dat de logé gezocht werd door de politie. Die wist daardoor wel dat er een opvangadres was, midden in de stad. 'Twee dagen later al kwamen ze met een gestrande toneelgroep aan. "Pater, kunnen zij een nachtje bij jullie slapen?" En weer een dag later werd er een jong stel uit hun huis gezet. Enfin, aan het einde van die eerste maand hadden we al 93 dag- en nachtverzorgingen gegeven.'

Dat was niet de bedoeling.

'Dat zeiden wij ook tegen elkaar. Dus we spraken af: iedereen eruit, geen nieuwe erin. Maar aan het einde van juni 1968 hadden we 150 dag- en nachtverzorgingen gegeven. En weer spraken we af: iedereen eruit, geen nieuwe erin. Eind juli kwam ik echter terug van een paar retraites geven en de keet zat weer hartstikke vol.

Toen hebben we tegen elkaar gezegd: dit is dus ons werk, dit is wat er nodig is. Zo gingen we aan de slag. Al doende vonden we een formule, een werkwijze die sloot als een keten. Na een paar maanden hadden we vrijwel constant twintig logés. Het huis was daar helemaal niet op berekend, en in 1970 verhuisden we naar een aftands, maar groot pand aan de Nieuwlandstraat.'

Wat was die werkwijze, die keten?

'Die keten had vier schakels. De eerste was de oorspronkelijke hulpcentrale: mensen helpen met kleine karweitjes, boodschappen, persoonlijke problemen. De tweede was de tijdelijke opvang: zo lang als noodzakelijk en zo kort als mogelijk. Maar: altijd met de belofte dat ze terug mochten komen. Als ze wilden waren ze elke dag welkom in huis. Dat was de derde schakel, die in die tijd *instuif* heette. En de vierde schakel in de keten was het huisbezoek. Als iemand weer een plek had gevonden en zijn leven op poten probeerde te krijgen, dan kwamen wij kijken en helpen als het moest. Deze formule klopte, het was helder en werkbaar, het was magisch. Ik beleefde die jaren als een roes.'

Wie had de leiding?

‘Dat was ik. De formule heb ik niet gemaakt hoor, die ontstond onder onze handen. Maar we hebben het wel meteen onderkend.’

Je was bijna veertig jaar. Tot dan toe had je vooral te maken gehad met schooljongens en aanstaande kleuterleidsters. Schrok je niet van je nieuwe publiek? Van dronken, vervuilde, onhandelbare of heel emotionele mensen?

‘Heel gek is dat. Daar ben ik eigenlijk nooit achtergekomen: het was een zootje, maar ik schrok er bijna nooit van. Waarom niet? Waarom was ik nauwelijks ontgaan? Misschien omdat ik zelf zo vaak het gevoel had gehad dat ik er niet echt bij hoorde, dat ik niks kon en niet nodig was.’

Je had je eigen onvermogen al zo vaak gevoeld dat je dat van een ander er wel bij kon hebben?

‘Ik ben ook nooit gaan preken, als priester heb ik dat niet gedaan, en ook niet in het opvanghuis. Ik wilde geen grootse dingen doen. Soms werd ik woest vanwege de ellende van mensen die bij ons terecht kwamen, en dan ging ik op hoge toon verhaal halen bij instanties of autoriteiten. Maar ik leerde al snel dat ik daar niks mee opschoot. En bovendien: ik heb geen terroristenvlees, ik ben niet van de strijd en de woede.’

Bleven jullie een religieuze gemeenschap?

‘Dat sijpelde eruit weg. In het begin hadden we iedere zondagmorgen een soort viering aan tafel, met ons volkje eromheen, met vrijwilligers en andere vrienden. Dat waren schitterende momenten, we werden er stil van. Maar we hielden het niet lang vol. Na mijn uittreden besloten we ermee te stoppen. We wilden niet op twee gedachten hinken: afstand nemen van de kerk en toch vieringen houden. Maar de saamhorigheid bleef. Het huis was altijd open, voor iedereen. Dat ging veel verder dan het kerkse moment. Angeliek heeft het eens haarscherp gezegd: wij zijn nooit uitgetreden, wij zijn doorgelopen. Dat is de kern van onze beleving.’

NIET UITGETREDEN, MAAR DOORGELOPEN

Bijna vier jaar woonde Gerrit Poels zelf in het huis dat, zijns ondanks, inmiddels Huize Poels was gaan heten. Het was een samenleefvorm die nu geen mens meer aan zou durven: een paar nauwelijks getrainde idealisten in één huis met een constante stroom daklozen, alcoholisten, psychiatrische patiënten en vrouwen die, vaak met kinderen, gevlucht waren uit een gewelddadige thuissituatie. Voor ‘beroepswervers’ bestond sinds 1964 de Klinkert. Als ze zich daar misdroegen konden ze bij Poels terecht, tot ze weer terug mochten.

Geld kwam er mondjesmaat binnen, bijvoorbeeld van Angeliek die deels kleuterjuf bleef, en van een beetje kostgeld dat de gasten vanaf 1972 inbrachten via de gemeente. Bewoners en gasten zorgden dan ook samen voor het eten en het schoonmaken van het huis. ‘Dat ben ik tot het laatst blijven doen’, zegt Poels, ‘meehelpen met het huishouden. Dat was een signaal voor personeel en bewoners: dit huis is van ons, hier doen we het samen.’

Er waren wel wat regels waar de bewoners zich aan moesten houden. De kinderen moesten op tijd naar bed, en lang uitslapen – het zal niemand verbazen – mocht niet. Ook moesten de bewoners ’s avonds op tijd binnen zijn en waren drugs en alcohol in huis verboden.

Gerrit Poels was de vader van het huis. ‘Het was volstrekt ongestructureerd, maar het was heel geladen. Mensen waren er graag. Ik was er graag. Ik vond het een fascinerend geheel. Lastig soms, maar vaak ook verbazend en lachwekkend door de eindeloze vindingrijkheid van de menselijke dommigheid. Het was een thuis, ondanks de dronkenschappen, de gekwetste zielen en de ellende van veel mensen. Het was een bezielde verband, dat is de goede uitdrukking.’

De naïeve en idealistische religieuzen van mei 1968 bleken een echte gemeenschap gesticht te hebben, zij het dan geen religieuze. Toch vertrok Gerrit, na bijna vier jaar inwoning, uit Huize Poels. ‘Angeliek kon er niet meer tegen’, zegt hij. ‘Het was te veel allemaal, in ons eigen huis.’

Wanneer ontstond dat tussen jullie?

'Ik gaf een retraite aan de Zusters van Liefde, in 1965. Zij was onmiddellijk gegrepen, maar ik had niks in de gaten.'

En dan samen in een huis gaan wonen. Daar komt gedonder van, denk je dan als overste.

'Dat hebben ze misschien wel gedacht, maar ze hebben er niks van gezegd. Nou ja, ze konden toch al weinig met me.'

Bij jou dachten ze, laat maar gaan?

'Dat heb ik wel eens gedacht. Maar ik was er niet mee bezig, ik was op zoek naar mijn bestemming.'

Wanneer begon het dan wel tussen jullie?

'Er was een moment dat we samen aan het werken waren en we elkaar aankeken, en ik voelde dat het anders aan het worden was. Er was geen ontkomen aan. Dat is niet zo'n positieve uitdrukking, maar ik bedoel het letterlijk: ik kon niet aan haar ontkomen.

Ik heb tegen mijn overheden gezegd dat ik uit het ambt wilde. Het was voor hen een donderslag bij heldere hemel. Ze lieten me weliswaar met rust, maar tegelijk was ik een bekend persoon geworden in de stad. Ik was op dat moment dé pater. Degenen die me kwamen ompraten heb ik strijdloos aangehoord, en in mei 1969 zijn Angeliek en ik getrouwd.

Dat was heel erg, voor sommige van mijn relaties, zoals religieuzen die ik van de retraites kende, maar vooral voor mijn familie. Mijn vader was al in 1957 overleden, maar mijn broers en zussen en vooral mijn moeder vonden het vreselijk dat ik uittrad. Ik heb toen niet zien aankomen dat het haar zo zou kwetsen. En er gebeurde nog iets verschrikkelijks: mijn broer Frans, die me naar het seminarie gevolgd was, kreeg een dodelijk auto-ongeluk. Dat gebeurde op 8 mei 1969, de dag nadat wij trouwden. Al die gevoelens hebben het contact lange tijd moeilijk gemaakt.'

Je was zo vertrouwd met je moeder, vroeger. Is het nog goed gekomen?

'Nooit meer helemaal. Pas na vijftien jaar kregen we weer contact, in 1984. Mijn moeder is in 1994 gestorven. Ik was toen bij haar, ik had bij haar gewaakt en werd net afgelost door een broer van me, die gescheiden is. Dat was heel navrant: moeder had haar twee onverlaten bij zich, en stierf.'

Heb je nu contact met je broers en zussen die nog leven?

'Er is iets gebleven van de oude huiver, al hebben we nu wel contact. Maar ons leven ziet er zo merkwaardig uit, dat het niet gemakkelijk is om elkaar te bezoeken.'

Terug naar je huwelijk: jij had wel in Huize Poels willen blijven wonen?

'Ja, maar Angeliek vond het te veel worden. Wel kregen we vrijwel onmiddellijk het verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of we een pleegkind wilden opnemen, en dat wilden we. In totaal hebben we zes pleegkinderen gekregen, die allemaal tussen zes maanden en twee jaar waren toen ze bij ons kwamen: een Nederlands meisje, een Joegoslavische jongen, een Surinaamse jongen en een Surinaams meisje en twee Turkse meisjes.

Het is voor mij heel goed geweest dat ze bij ons kwamen. Zo kregen Angeliek en ik een soort gezin. Zonder hen was ik te veel vergroeid geraakt met die andere wereld, dan was ik denk ik nog merkwaardiger geworden dan ik al ben. Het huwelijk heeft me ingeperkt, ik had grenzelozer willen zijn, mezelf meer willen geven. Tegelijk weet ik dat mijn gezin mijn redding is geweest, om zelf niet te verzuipen.'

Het klinkt alsof jullie eerder een religieuze gemeenschap zijn dan een echtpaar.

Hebben jullie ooit tijd voor elkaar?

'Dat is een geaccepteerd manco. Angeliek en ik vormen op de eerste plaats een werkeenheid. Zoals veel mannen die gevormd waren als priester, was ook ik niet erg geschikt als echtgenoot of vader. Dat is óók een betekenis van haar uitspraak dat we niet zijn uitgetreden, maar doorgelopen.

Ik heb erg met haar geboft: een vrouw die zo goed met kinderen overweg kan, die eindeloos geduld heeft en een enorme werkkraft. De kinderen hebben het goed gehad. Het is ongelofelijk wat Angeliek met hen heeft gepresteerd.'

Hoe kijken de kinderen naar jou?

'Angieliek is directer, scherper. Ik ben meer een goedzak die niet helemaal bij de tijd is. Ik ervaar bij de kinderen net zoiets als bij veel anderen: ze vinden me respectabel, maar knettergek. Toch denk ik dat ze wel de echtheid van ons bestaan ervaren. De leukste gesprekken met hen heb ik de laatste vijftien jaar gehad, als ik al was opgestaan en zat te ontbijten, en zij nog naar bed moesten.'

Hoe houden Angeliek en jij het uit, samen?

'We zijn ontzettend met elkaar verbonden. We zijn elkaars "tegenover": we vinden hetzelfde belangrijk, we willen ons helemaal geven aan dit werk, maar we kunnen ook van mening verschillen. Zij had al eerder dan ik smaak gekregen voor mensen aan de onderkant. Dat heeft ze bij mij aangewakkerd, scherp gekregen. Het is de kracht van ons samen dat we dit allemaal kunnen.'

VAN BEWEGING NAAR ORGANISATIE

Vanuit zijn nieuwe thuisbasis met Angeliek en een groeiend aantal pleegkinderen bleef Gerrit haast dag en nacht bezig met Huize Poels. Er was iets in hem aangeraakt wat maar bleef gloeien. Hij was al vrijwel meteen gestopt met drinken, want dat ging ten koste van zijn werkvermogen en de noodzaak was verdwenen. Hij stopte ook met sigaretten roken, al bleef hij tot vlak voor zijn afscheid in 1990 een fervent pijproker. Hij voelde zich thuis in het opvangcentrum, en bleek een absurd geheugen te hebben voor feiten, verhalen, namen en telefoonnummers. Gerrit Poels had zijn bestemming gevonden, midden in de chaos van het menselijk failliet, zoals hij het wel eens noemde.

'Dit is een beweging', zei de jonge vrijwilliger Hans Opbroek in 1972 tegen Poels, 'geen organisatie. Dat kan dus niet blijven bestaan'. Poels moest dat wel erkennen, en Opbroek groeide in de loop der jaren uit tot de organisator van Huize Poels. Met een onderbreking werkte hij er jarenlang als directeur. 'De groei van de organisatie is wat buiten mij om gegaan', zegt Poels. 'Ik ben er ook altijd een beetje tegen in verzet geweest, al zag ik wel dat het nodig was.'

Begin jaren zeventig was sociaal engagement onder jongeren stoer en hip, de sociale academie was een populaire opleiding. Poels kon rekenen op een constante stroom vrijwillige medewerkers. Zijn selectieprocedure was zeer kort. 'Niet moeilijk doen', zei Poels dan. 'Als jij hier wilt werken, dan is dat prima. Als het niet gaat, dan hoor je het of dan merk je het. En dan moet je ook gaan. Dat was mijn introductie. En het selecteerde zichzelf uit. Sommige medewerkers schrokken zich te pletter van wie ze hier tegenkwamen: dronken, beschadigde, emotionele mensen. Soms hadden we ook psychotische mensen in huis. Die konden we niet vastbinden, isoleren of plat spuiten. We probeerden met ze om te gaan.'

Heel onprofessioneel. En gevaarlijk, lijkt me.

'Onvoorstelbaar onprofessioneel. Het werk was een roes en dat bleef het: het liep, we hadden niks en we deden van alles. Het klopte. Het liep zo goed, ondanks alle ellende, door de mix van mensen. Het huis *kickte* daarop, dat is toch wel het woord. Men zei wel dat het fout moest lopen, dat het tot agressie zou leiden en tot gevaar. Dat was ook zo, er was ook agressie en ik heb wel eens een mes op de keel gehad, maar dat overheerste niet. Vaak hoorde ik van oud-bewoners dat ze nog nooit in hun leven zo'n gevoel hadden gehad van erbij horen, meetellen, onder elkaar zijn. Dat gaf die roes.'

Je deed het samen.

'We hebben tijden gehad dat er overdag niemand van de staf of medewerkers aanwezig was. Dan waren we allemaal op huisbezoek of zaken aan het regelen. Het huis werd gedraaid door weggelopen vrouwen, die zo naturel waren dat ze de grootste schurken op de knieën kregen. Die vroegen ze

gewoon om op de kinderen te letten als die 's zomers gingen zwemmen in de IJzeren Man. Nou, die mannen bewaakten die kinderen met hun leven. Het was geven en nemen, spanning en ontlading, pijnlijk en lachwekkend ook vaak. We hadden zo veel lol, vanwege de dommigheid van mensen en vanwege allerlei relaties die ontstonden en nergens op sloegen.'

Je had een gemeenschap om je heen gecreëerd.

'Ik was de spil, dat mag ik gerust zeggen. En als ze tegen me zeiden dat het fout zou gaan, dat ik afdelingen moest maken, dan was mijn antwoord – en dat zou nu nog gelden – dat je mensen moet opnemen in een bezielde verband. Je moet ze niet voorbereiden op een leven in een rijtjeshuis tussen nette mensen. Ze kunnen het beste wonen in een omgeving waar ook alles door elkaar loopt. En je moet ervan uitgaan dat de meesten weer terugvallen. Sommigen werden in de loop der jaren wel tien keer bij ons opgenomen.'

Had je last van de groeiende organisatie?

'Hans Opbroek sloeg de spijker op de kop. "Doe jij maar wat je wilt", zei hij tegen mij – hij was een snotneus van achttien! – "maar ik ga aan de organisatie werken". Dat was een goede afspraak. Bij de eerste vergadering over de afspraken was ik er niet, ik wilde ze niet voor de voeten lopen. Ik zei er wel bij: "Als we dan afspraken hebben, weet ik ook wat ik kan ondernemen".'

Hoe zagen jouw dagen eruit in Huize Poels?

'Wil je wel geloven dat ik vroeger nooit uit bed kon komen? Maar in Huize Poels begon ik na een tijdje al om kwart over drie 's nachts. Ik was steeds vroeger gaan opstaan, omdat er in de vroege ochtend weinig medewerkers waren. Dat kostte me een van mijn laatste jeugdzonden: het verlangen naar Europese voetbalwedstrijden op woensdagavond, want om negen uur 's avonds viel ik onherroepelijk om. Toen ik in 1990 opstapte kwam die begeerte naar het voetbal weer op, maar die heb ik zelf de das omgedaan door nog vroeger op te gaan staan – en dus nog vroeger te gaan slapen.'

Wat heb jij met de nacht?

'Het is waar, ik kwam ook in de nacht om het ongestructureerde een kans te geven, vooral toen Huize Poels groter geworden was en we op de Ringbaan-Zuid zaten. Als ik daar aankwam, stond er altijd wel volk dat eruit gezet was vanwege dronkenschap of andere moeilijkheden. Ik nam ze mee en legde ze te slapen op banken in de enorme huiskamer.

Vaak was het rustig tot negen uur en was ik al die tijd alleen met de bewoners en gasten. Ik wekte, zorgde voor de tafel, koffie, afwas, het ouwehoeren en als het nodig was trad ik op. Ik maakte ook het werkrooster van die dag en schreef het journaal.'

Je speelde met de regels, maar je kon zelf ook boos worden en mensen corrigeren.

'Ik voelde me daar veilig in. Bij rottigheid of geweld had ik geen politiek nodig, als ze buiten moesten, dan gingen ze. Niet dat ik steeds gasten buiten zette, ik kon ze ook op hun verantwoordelijkheid aanspreken of uitschelden. Er werd naar me geluisterd, ik was de huisvader, zo trad ik op.'

En wat vonden de regel-opstellers daarvan? Die tolereerden jouw eigenwijsheid?

'Hans was de zakelijk leider en hij was op zijn manier zichzelf. We lieten elkaar daarin, we konden dat van elkaar hebben. Hij was een fenomenale debater, hij kon met zoveel volharding, kennis en slimheid in gesprek met ambtenaren en deskundigen, dat was schitterend. Ik was blij dat ik mijn vrijheid hield.'

Je bent uiteindelijk toch opgestapt. Wanneer begon dat te gisten?

'Eind jaren zeventig hadden we een heel moeilijke periode. We begonnen aan de Ringbaan-Zuid, maar hadden er geen rekening mee gehouden dat we een toevluchtsoord zouden worden voor de verruïneerde jeugd uit de wijk Broekhoven. Het ging om zo'n vijftig jongeren die eigenlijk geen thuis hadden, en die leefden in een sfeer van geweldpleging, vloeken, tieren, drinken en drugs. Zij konden binnen op basis van onze instuif, overdag, maar dat ontaardde in agressief gedrag, regelrechte terreur. Dan trof ik

s morgens vroeg bange, gefrustreerde of dodelijk vermoeide medewerkers aan. We hebben samen met de politie eerst de belegeringen in de kiem gesmoord. De jongeren mochten 's middags binnen, van half twee tot vijf uur. Ik was er altijd bij, als waakhond. Dat heb ik volgehouden tot oktober 1979, iedere dag, zeven dagen per week. Toen was het gedoe voorbij, vlak voor de herfstvakantie. De medewerkers moedigden me aan om maar eens vakantie te nemen. Ik heb toen mijn laatste vrije dag gehad. Ik was helemaal uit mijn doen, helemaal uit mijn ritme. Het voelde als een straf.'

Was die roes er toen nog of was het werken geworden?

Het was meer werk geworden, zeker voor de medewerkers. Maar er bleven geweldige dingen gebeuren. Zo kregen we verschillende medewerksters die zelf met hun kinderen bij ons hadden gewoond, en die de weg omhoog weer hadden gevonden en waren gaan studeren. Het begon bij mij te wringen toen er in 1981 landelijke subsidie kwam voor alle 104 opvangcentra in Nederland. Toen kwam onze formule onder druk te staan, de vier ketens in de schakel. Het werd niet meteen geëist, maar het huisbezoek en de praktische hulp telden niet mee.

In 1988 viel het besluit dat we dat pand aan de Ringbaan-Zuid moesten overlaten, als gevolg van landelijke eisen aan crisisopvang. Zo kwam men uit op het pand aan de Gasthuisring. Ik besloot niet mee te gaan, want ik wilde geen vormgever zijn en geen dwarsligger, en ik wilde ook niet wachten tot het moment dat ik buiten gekeken zou worden of ontslagen omdat ik geen diploma's heb. En bovendien: ik wilde mensen opzoeken, geen hulpverlener worden, maar *pater familias* blijven: kletsen, geinen, helpen. En dat ben ik de dag na mijn vertrek maar gaan doen.'

IV. Een slecht zittend pak

Studie en priesterschap (1944 – 1968)

Op 20 september 1948 mocht Gerrit Poels terugkomen in de opleiding van de Missionarissen van het heilig Hart. Hij meldde zich in het missiehuis van de congregatie in zijn geboorteplaats Berg en Dal. Vier jaar eerder had hij daar vreselijke oorlogservaringen opgedaan, nu zou hij voor de tweede keer beginnen aan het noviciaat, om pater te worden. Zo was het voor hem besloten.

Het was zeven uur 's avonds en de 19-jarige Gerrit belde aan. Hij werd in een spreekkamer gezet, om te wachten. 'En terwijl ik daar zat kwam de bevrijdingsstoet langs', zegt Poels, 'de optocht die na 1945 ieder jaar gegroeid was en waar ik verschillende keren aan meegewerkt had. Mijn broers en zussen liepen er bij, en ik zat daar binnen, te wachten.'

Langer dan een uur kan het nooit geweest zijn, maar voor de jongeman leek het eindeloos. Zijn eigen gruwelijke herinneringen aan het najaar van 1944 kwamen voorbij, en onontkoombare vragen: 'Waarom in godsnaam? Waar is het allemaal goed voor? Waarom zit ik hier? Waarom ga ik niet weg, naar buiten, mijn broers en zussen achterna?'

Maar hij bleef zitten, tot de novicemeester kwam, die hem zwijgend naar een buitenruimte bracht waar de andere jongens naar toe kwamen. Gerrit Poels werd opgenomen in de routine van het noviciaat: een korte viering als afsluiting van de dag en daarna, in een klaslokaal, een overweging die de dag

erop de basis moest zijn van de stille meditatie. 'Ik zat daar tussen de andere jongens en hoorde de novicemeester praten', herinnert Poels zich. 'Op dat moment ben ik gaan janken, daar ter plaatse, te midden van de groep. Ik maakte geen geluid, maar de tranen liepen over mijn wangen, er kwam geen einde aan. En van daaruit gingen we naar boven en naar bed, en ik jankte maar, zo lang ik kon. Op de een of andere manier ben ik in slaap gevallen. Sindsdien heb ik nooit van mijn leven meer gejankt. Niet op de mooiste momenten, niet bij het verdrietigste afscheid. Ik was helemaal leeg.'

Gerrit Poels was tegen wil en dank op weg om priester te worden. Dat gebeurde in een intellectueel uitdagende, maar emotioneel harde sfeer. 'Aan het einde van het noviciaat kreeg ik een horloge van mijn ouders. Ze moeten er lang voor gespaard hebben, want ze waren zo arm als Job. De volgende morgen moesten we onze cadeaus laten zien aan de nieuwe overste, en hij besliste wat we mochten houden. Ik moest dat horloge achterlaten, hij stuurde het naar mijn ouders terug. Onbegrijpelijk.'

Jij bent heel gevoelig voor oprechtheid. Die intuïtie is niet kapot gegaan in die tijd.
'Het is niet kapot gegaan, het is verdriet gebleven. Ik heb het niet vaak geuit, maar het heeft altijd bestaan, het is niet weggeëbd. Dat is zo.'

Het was je tweede noviciaat. Waarom liep het eerste stuk?

'Begin 1945 was Brabant bevrijd en werd de studie hervat. Ik reisde naar Tilburg, naar het moederhuis van de congregatie. Daar hoorden we 's nachts, in onze bedden op de hoge zolder, de VI's overvliegen waar Antwerpen mee bestookt werd. Soms stortte er een te vroeg neer, ook in Tilburg. Luisteren naar dat geluid, dat was als opgevreten worden.'

Er was iets met me gebeurd, merkten ook mijn leraren. Vóór 1944 was ik een goed student, met name de talen lagen mij buitengewoon. Maar ik kon het niet meer opbrengen. In 1947 deden we staatsexamen middelbare school. Ik ben toen bij het schriftelijke deel zo ontzettend afgegaan, dat ik zelfs niet op het mondeling hoefde te komen.'

Je was zo geschokt geraakt dat je als student was ingeklapt?

'Als opstel moesten we een verhandeling schrijven: praktisch, redenerend, geen gevoelstoestanden. Ik kon niks met die opdracht en schreef toch een gevoelig opstel. Ik heb het nooit teruggezien, niemand zei er iets over. Ik herinner me de golf van teleurstelling bij de docenten dat er geen enkel vak was waar ik iets goeds had ingeleverd. Maar ik werd niet naar huis gestuurd, ik mocht toch door in de opleiding. Waarom? Daar werd niet over gepraat.'

Het noviciaat begon, het ingroeien in het religieuze leven, maar ik kon er niet aarden. Ik kreeg lichamelijke klachten die de huisarts niet kon verklaren: zweren op mijn benen die maar niet heelden. Het woord stress bestond nog niet, maar de huisarts raadde de novicemeester aan om mij buiten te laten werken. Het enige buitenwerk dat ze hadden was het afstoffen van bomen; met speciale borstels moesten de stammen worden gekrabd. De leegte waar ik in zat werd daar niet door gevuld.'

Rond Pasen 1948 zei de novicemeester dat ik beter maar naar huis kon gaan, tot bittere teleurstelling van mijn ouders. Mijn vader zette onmiddellijk een tegenoffensief in. Binnen een paar weken zat ik met hem in Sint Michielsgestel, op de priesteropleiding van het bisdom Den Bosch.'

Je moest en zou priester worden?

'Ja. Ik ben ook twee keer onderzocht door een psychiater in Vught. Ik moet toch iets uitgestraald hebben waardoor ze wat voorzichtig werden. De psychiater heeft wat proeven bij me gedaan, maar ik ken zijn conclusie niet. Wel werd daarna afgesproken dat ik voor de tweede keer aan het noviciaat mocht beginnen.'

Om te herstellen werd ik naar de natuur gestuurd: naar een boerderij in Handel, boven Gemert. Het was een groot gezin, een vader met een stel grotere kinderen, sommigen van hen waren getrouwd en hadden ook weer kinderen. Ik werkte er van maandag tot zaterdagmiddag op de akkers en vond het er fijn. In die zin was het een goed antwoord op mijn stress. Er was een meisje van mijn leeftijd, achttien jaar, een echte Brabantse boerenmeid met een gouden hart. Ik ben daar heel verliefd op geworden. Maar dat

bleef allemaal aan de binnenkant, we werkten samen en ik deed zo gewoon mogelijk. Ik wist dat het niks kon zijn, dat ik door moest in mijn noviciaat.

De laatste dag dat ik er was ben ik ingestort, ik was zo verdrietig. Iedereen was verbaasd, kende me als een kleine, vrolijke vent: hard werkend en gezellig. Ze wisten niet wat ik mankeerde en ik heb het niet uitgelegd. Ik nam het mee mijn tweede noviciaat in, waar de vragen almaar sterker werden: waar doe ik het voor? Waar laat ik het voor?’

Als je alles binnen houdt gaat het toch wringen?

‘Ik bleef nerveus, studeerde overdreven hard – en raakte verslaafd op doktersadvies. De huisarts zag dat ik intens gespannen was en zei: “Ga jij maar eens fijn roken”. En dat deed ik. En – dat is eigen aan mij – binnen de kortst mogelijke tijd was ik overdadig rokend, helemaal verslaafd. Het was mijn redmiddel geworden, mijn stressbestrijding, mijn rookgordijn.’

TERRIBILIS EST LOCUS ISTE

Zo, vol innerlijk verzet maar onmachtig tot een andere keuze, liet Gerrit zich in 1954 tot priester wijden. De opleiding prentte de jongemannen in dat ze deel waren van een elite, een voorhoede van de kerk. Poels durfde geen gehoor te geven aan zijn intuïtie dat hij niet goed zat, dat hij zichzelf geweld moest aandoen om te functioneren. Evengoed wisten zijn oversten niet goed raad met hun uitbundige, felle en wat ongrijpbare jonge medebroeder.

Na de wijding kregen de nieuwe priesters een week vakantie om naar huis te gaan. ‘Dat was in het dorp een feestweek’, herinnert Poels zich. ‘Ik werd ingehaald met de burgemeester erbij, er waren toespraken, ik droeg mijn eerste mis op, mijn familie glorieerde. Bij terugkomst in het seminarie wisselden we ervaringen uit. Ik diste een bont verhaal op over de ruiters die de burgemeester hadden vergezeld, want op de achterwerken van de paarden stonden woorden, die samen de zin *Terribilis est locus iste* vormden.’

Die Latijnse tekst komt uit het misformulier van de kerk, op basis van een bijbeltekst over de tempel in Jeruzalem. ‘Ontzagwekkend is deze plaats’, betekent het, maar je kunt het ook vertalen als ‘verschrikkelijk is deze plaats’.

Die zin gaf aan dat jij als priester nu toegang had tot het heiligste.

‘Dat was de diepere zin erachter, maar ik dikte het aan vanuit de achterwerken van de paarden en de verschrikking van die plaats. De dag daarop werd ik op het matje geroepen, omdat ik zo cynisch had gesproken over een van de grootste gebeurtenissen in mijn leven. Sommigen van mijn collega’s herkenden echter het dwaze van die bijeenkomst en kunnen ruim een halve eeuw later nog vreselijk lachen om mijn verhaal.’

Naar buiten toe was je een vrolijk, arrogant menneke?

‘Vrolijk, ja. Ik hield van gekkigheid en ook van provoceren, de rand opzoeken. Het arrogante werd ons wel aangeleerd, maar ik geloof niet dat het bij me paste. Ik had vooral de ervaring dat ik steeds met mijn kop tegen de muur liep. Dat blijkt bijvoorbeeld uit mijn eerste benoeming.

Na mijn theologiestudie ging ik terug naar huis voor een langere vakantie, maar anders dan de meeste medestudenten had ik nog niet gehoord welke taak ik zou krijgen of naar welk missiegebied ik zou worden uitgezonden. Na drie weken thuis had ik nog steeds niets gehoord. Ik ging naar het missiehuis om op te bellen, maar ze konden me nog niets laten weten. Daardoor begon het te knagen, ik voelde me overbodig, niet nodig. Na een tijdje kreeg ik te horen dat ik maar naar Tilburg moest komen, dan zou ik daar wel leraar kunnen worden aan het kleinseminarie.

Ik kwam er aan, op mijn oude school, maar er was geen kamer voor me, ik kreeg een leeg klaslokaal als slaapkamer. Ik kreeg een lijstje met vakken en mocht zelf in de bibliotheek boeken gaan zoeken.’

Je werd geparkeerd.

‘Toen het schooljaar begon, bleek ik invaller te zijn. Ik kreeg alles bij elkaar zeven of acht vakken. Het klaslokaal waar ik sliep was nodig, en dus moest ik op de slaapzaal van de jongens slapen. En als ik daar toch was kon ik ook mooi zorgen dat ze allemaal ordentelijk naar bed gingen.’

Dus je had nooit vrij?

'Ik kreeg nog een priesterlijke taak. Ik moest om zes uur 's morgens de mis lezen in de Heikant, helemaal in het noorden van Tilburg, toen alleen nog bereikbaar via een klinkerweg. Dat botste niet met de slaaptijden van de studenten, want die moest ik al om kwart over vijf wekken. Als zij gewassen en aangekleed waren, dan sprong ik op de fiets, een half uur rijden naar de Heikant. Na de mis ging ik gauw terug, want de studenten moesten na de ochtendmis hun lessen voorbereiden en ik was surveillant.'

Wanneer at je dan en waste je jezelf?

'Hapsnap, tussendoor, allemaal in hoog tempo. Ik moest na mijn lessen ook nog surveilleren bij het studeren. Ik was alleen maar een gatenvuller en mijn weerzin nam toe. Maar ik zei niks. Ik zat me op te vreten, maar zei niks.'

Was dat aan je te zien, die onrust?

'Met de jongens was het een en al vrolijkheid, gezelligheid, lachen. Daar had ik ook echt plezier in, om met ze om te gaan. Alleen, ik moest ook nog lessen voorbereiden – steeds andere vakken, dus daar zat veel studie aan vast – en verzuimde daardoor de geestelijke oefeningen. Daar had ik geen tijd voor.'

Op een dag kwam de overste naar boven, zo rond tien voor twaalf. Het was de eerste keer dat een collega bij me op bezoek kwam. Hij gebood me om om twaalf uur in de kapel te zijn, voor het dagelijkse gewetensonderzoek. Ik heb dat over me heen laten gaan, maar het fokte me zo op dat ik de volgende dag naar zijn kamer ben gegaan. Ik heb daar zó hard, zó luidkeels staan te schreeuwen, dat er in een mum van tijd een heel stel mensen op de gang stond.'

Gebruikte je woorden of gilde je alleen maar?

'Ik schreeuwde mijn woede uit over waar ik mee opgezadeld werd, dat ik nooit een moment van verademing kreeg en dat het eerste bezoek van een collega in een jaar bedoeld was om me de les te lezen. Ik ontplofte. Ik was vernietigend in mijn oordeel. Misschien hebben ze iets begrepen, in ieder

geval hebben ze me nooit meer lastiggevallen. Ik ben nooit meer naar de geestelijke oefeningen geweest, zelfs niet toen ik wat meer tijd kreeg.'

Werd je met rust gelaten of raakte je nog verder geïsoleerd?

'Dat laatste. Ik denk dat er toen een negatieve notitie is gemaakt. Maar niemand reikte me de hand en zelf was ik onmachtig om te veranderen. En weer werd het idee dat ik daar verkeerd zat sterker. Wel kreeg ik na enige tijd een eigen kamer en een eigen vak: ik ging Nederlands geven.'

Je priesterschap was een slecht zittend pak, maar gold dat ook voor je werk als leraar?

'Daar leefde ik voor, ik werd er creatief van en heel enthousiast. Ik genoot van het lesgeven en van het schrijven en inoefenen van toneelstukken. Dat paste me. Maar het maakte geen verschil in mijn ervaring van het priesterschap.'

Heb je als leraar iets geleerd voor je latere werk?

'Met de meiden van de kleuterleidstersopleiding, later, had ik meer contact over het persoonlijke. Daar merkte ik dat ik zelden een antwoord kon geven op hun vragen, maar er wel aandacht voor kon hebben. De jongens kampten vooral met heimwee en met hun puberteit. Die hadden geen gespreksstof nodig, maar vervanging: plezier, boeiende lesstof, literatuur, idealen.'

Hoe wist je zulke dingen? Hoe wist je wat die jongens nodig hadden?

'Ik zag het. Ik weet nog dat ik in 1943 na een vakantie terugkeerde naar het seminarie, en dat er een groep jongens aankwam uit Zuid-Limburg, met z'n allen op een kar met een paard ervoor. Het was een luidruchtig stel, maar opeens zag ik hoezeer zij er zelf óók tegen opzagen, onder al die zogenaamde echte vrolijkheid. Ik heb dat altijd onthouden.'

VERLOREN IN HET KLOOSTER

De teloorgang van het priesterambt van Gerrit Poels ging door, voor iedereen onzichtbaar. Op het oog was hij een gedreven leerkracht en een beetje een aparte, zoals ze in Brabant zeggen. Hij was echter niet bij machte om zich open te stellen, zeker niet voor overheden. Want wat hij ook verborgen wist te houden, zijn moeite met autoriteit was onmiskenbaar, zeker toen het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) een geest van vernieuwing door de hele rooms-katholieke kerk liet waaien.

In de loop van de jaren zestig werd Poels populair onder religieuzen die een retraite hielden: een dag of paar dagen van studie, rust en bezinning. 'De zusters en broeders waren meestal zeer enthousiast', zegt Poels, 'zij voelden waar ik het over had: een nieuwe kerk, na het concilie, eenvoudiger en dichter bij de mensen. Maar ik werd zelden teruggevraagd. De overheden vonden me te opruiend, te vernieuwend. Er werd gehuild, er werd enorm gelachen; er kwam van alles los. We relativeerden wat altijd vast had gestaan.'

In 1964 werd het jongensinternaat van de Missionarissen van het heilig Hart gesloten. Poels werd leraar godsdienst aan de opleiding voor kleuterleidsters. 'Ook weer zo'n domme keus', zegt Poels. De directeur van de opleiding maakte meteen kennis met de eigenwijsheid van de pater. 'Hij wilde dat ik die grieten de catechismus van de kerk leerde. Terwijl er van de 240 studenten niet één was die daar ook maar een beetje belangstelling voor had. En dus gaf ik spontaan les, met de bedoeling ze te helpen nadenken over zichzelf en hun werk. Dat ontwikkelde zich geweldig. Maar de druk van de directie om een vast programma te gaan geven, gericht op punten halen voor de examens, werd steeds groter. En dus groeide ook mijn gedachte dat ik iets anders moest gaan doen. Een medebroeder tipte me dat er in de stad een hulpcentrale zou komen. Dat zou net iets voor mij zijn: hand- en spandiensten verlenen, een luisterend oor bieden, mensen bezoeken.'

Dat is een priesterlijke, 'vaderlijke' taak. Maar je illusies over het kloosterleven waren verdwenen?

'Ik had daar niet veel hoge gedachten over. Eerder had ik van die "zie je wel-ervaringen": ik zag dat mijn medebroeders leuke kerels waren, ondanks alles wat er mis ging. Die houding was me eigen geworden: anderen niets kwalijk nemen en hopen dat ik zelf ook vergeven zou worden.'

Maar ik kwam zulke vergroeiingen tegen, ook bij mezelf. Ik rookte als een schoorsteen, twee pakjes shag per dag, altijd en overal. Ik schaamde me dat ik mezelf er niet van kon losweken. Maar het drinken was veel gevaarlijker. Dat was zoeken naar vergetelheid, vluchten. Ik kon niet meer zonder, moest elke avond flink aan de borrel. Ik ben eens op een avond met paters – kaartend, pratend, lol hebbend, hijsend – zo dronken geworden dat ik als een blok omviel toen ik wilde opstappen. Ik schaamde me dood, maar het was geen aanleiding om ermee op te houden.

Vaak kon ik 's nachts niet slapen, zeker als ik te weinig getjoept had. Dan ging ik wel eens naar de bibliotheek, stond daar wezenloos voor het raam. Ik maakte wel mee dat paters van aanzien daar ook kwamen aanschuifelen. Dat we, zonder iets te zeggen, een beetje naar buiten stonden te kijken, de nacht in.'

V. Deuken, butsen, littekens

Jeugdijaren (1929 – 1944)

Een van de dierbaarste herinneringen aan zijn jeugd is de tijd die Gerrit Poels na schooltijd met zijn moeder doorbracht. Hij liep met de andere kinderen van de school in Beek-Ubbergen de stuwwal op naar Berg en Dal. Als het een beetje weer was, gingen veel kinderen uit het dorp 's middags voetballen op het veld van Hamer, achter het hotel dat zo heet. 'We haastten ons naar huis, waar altijd stapels boterhammen klaar lagen, en daarna gingen we voetballen', vertelt Poels. 'Mijn broers en zussen holden erheen, sleurden anderen mee, begonnen meteen partijtjes te kiezen. Maar ik kwam altijd later, want ik hielp moeder aardappels schillen. Ze kon dat fantastisch, ze was een fenomeen. Ze schilde van bovenaf, draaide de aardappelen rond als een tol. Zelf heb ik het nooit zo gekund en ik keek er vol bewondering naar. Er werd niet veel gezegd, maar ik wilde bij haar zijn, denk ik, en zij wilde mij bij zich hebben.'

De tederheid van die herinnering verklaart misschien iets van de heftigheid van een andere: de verscheurende heimwee nadat hij als twaalfjarige het ouderlijk huis moest verlaten. 'Het is wel weer aan elkaar geplakt en gepleisterd', zegt hij bijna zeventig jaar later, 'maar de scheuren, de deuken, de aantasting van het nestgevoel; dat is nooit helemaal overgegaan. Vanaf toen weet ik ook alles; van de tijd voor mijn twaalfde herinner ik me alleen beelden en flarden.'

Gerrit Poels werd geboren op 11 mei 1929 in Berg en Dal bij Nijmegen, als zoon van een dorpsagent. 'Een notabele in een dorp van enkele honderden inwoners', zegt Poels. Een straatarme notabele, want vader Gerrit Poels ging al met pensioen toen hij nog een huis vol kinderen had. Zijn eerste vrouw was kinderloos gestorven en pas op zijn 47ste trouwde hij met Marie Verbeet, die bijna twintig jaar jonger was. Samen kregen ze zeven kinderen: Piet, Gerrit, Jan, Riet, Frans, Wim en Nel. 'Het was een heel streng huishouden', zegt Gerrit, 'echt het gezin van een agent. Maar ik werd vanaf het begin een beetje beschermd.'

Was je een kwetsbaar kind?

'Nee, dat denk ik niet. Blijkbaar had ik de uitstraling van een aardige, lieve jongen. Als sommige broers klappen kregen – mijn vader gebruikte zowel zijn handen als de gummistok – dan kreeg ik ze niet. Ik schoot een beetje over.'

Betekent een streng huishouden ook dat het hard en kil was?

'Dat niet. Er was orde, rust, regelmaat. Dat was belangrijk. Vader bracht dat in, maar dat was voor die tijd niet uitzonderlijk. Hij was een wat oudere man, getrouwd met een jongere vrouw die juist heel zacht van aard was.

Vader sloeg wel als hij straf gaf, maar hij sloeg niet door. Ik leek sterk op moeder, net als mijn jongste zus. De andere kinderen leken meer op hem.'

Heb je ook intieme herinneringen aan je vader?

'Vooral van vóór de lagere school. Vader had moeite met oudere kinderen, die kon hij niet goed aan, zag ik later. Hij oriënteerde zich op de kleintjes, waar er ieder jaar eentje van bij kwam: zeven kinderen in acht jaar. Hij nam ons op de knie en zong liederen uit zijn militaire tijd, uit de politieopleiding en over het koloniale systeem van Nederland. In de loop der jaren zongen we dat soort liederen nogal eens luidkeels door het huis heen.'

Je vader ontdooide bij jongere kinderen?

'Ja, dan ontdooide hij. Mijn jongste broer Wim was al net zo ondeugend

als mijn broer Jan, zij waren altijd de boosdoeners. Piet, de oudste, moest broeder worden. Hij deed de zesde klas van de lagere school in Nijmegen en ging daarna naar Zevenaar. Daar zat het juvenaat van de broeders van Maastricht, waar jongens woonden en naar school gingen om uiteindelijk broeder-onderwijzer te worden. In het eerste jaar dat Piet weg was, begreep ik dat ook ik "op studie" moest, zo heette dat als je religieus of priester zou gaan worden. Mijn weg was die van de paters van de kerk waar ik misdienaar was: de Missionarissen van het heilig Hart.

Ook ik maakte de lagere school af in Nijmegen, dat voelde al als anders zijn. Op Piet en mij en later ook op Frans werd een roeping geplakt, zoals dat in veel katholieke gezinnen ging in die tijd. Er was over gesproken met de paters en de broeders, het werd bekokstoofd. Het was niet allemaal vroomheid, maar ook een erkenning dat je goed kon leren. Mijn vader vond dat belangrijk, hij zat ontzettend achter de rapporten aan. Ik was er trots op, het had iets van een uitverkiezing.'

Niemand volgde vader na als politieagent?

'Onze vader werd al in 1935 gepensioneerd, ik was toen zes jaar en hij was al in de vijftig. Dat ging toen zo bij agenten en militairen. Er waren nog weinig voorzieningen, dus wij leefden echt in armoede. Vader kluste altijd bij.'

Was je vader ook streng voor je moeder?

'Hij was hard voor haar, veeleisend. Het beetje geld dat er was moest besteed worden zoals hij dat wilde. Ik kan me een verschrikkelijke huilscène herinneren van mijn moeder, boven op de slaapkamer van de meisjes, toen er niemand anders thuis was. Ze was aan het huilen, zo verschrikkelijk aan het huilen. Ze was zo alleen. Ik ben er naar toe gegaan en heb gevraagd wat er was. Ze heeft me toen iets verteld van de bittere teleurstelling dat ze altijd tot de orde werd geroepen als ze boodschappen had gedaan. Hij vond zelden iets goed. Ik kan me overigens niet herinneren dat ze werd geslagen, het was altijd met taal en met zijn harde stem.'

HEIMWEE

Op 2 september 1941 ging Poels voor het eerst naar Tilburg. Hij had er op een naïeve, kinderlijke manier naar uitgekeken. 'Maar ik was er niet op voorbereid dat het mij zou aangrijpen', zegt hij, 'en ik was er nog veel minder op voorbereid dat mijn moeder volkomen instortte. Ze kreeg een enorme huilbui, ze klapte helemaal in elkaar. Mijn vader nam me bij de hand en bracht me helemaal naar Tilburg. Het was verschrikkelijk. Ik merkte toen pas dat ik een leven achter me liet. Een leven van erbij horen, geborgenheid, gezelligheid, een plaats hebben tussen mijn broers en zussen. Ik was er helemaal beduusd van. Ik heb geen traan gelaten, maar toen ik in Tilburg aan de studie begon, merkte ik dat ik haast uit elkaar barstte. Heimwee was het, al kende ik dat begrip niet. Ik verlangde heel hevig naar thuis, naar geborgen zijn. Ik wilde weg.'

Uitte zich dat in verdriet of in verzet?

'Het voelde als verdriet, intens verdriet. Naderhand is het denk ik wat vergroeid naar verzet. Maar ik was de enige niet: er waren veel jongens die jankend in het leven stonden en uiteindelijk naar huis gingen. Want als je niet aan de normen kon voldoen en geen studieresultaten boekte, werd je weggestuurd. Dat gebeurde mij niet.

Mijn jongere broer Frans heb ik zien binnenkomen, toen ik al in de vijfde zat. Hij ging ook op studie bij de paters en ook hij had het moeilijk, terwijl hij thuis meer ellende had meegemaakt dan ik. Hij was alle oorlogsjaren thuis geweest en bij mijn vader nam in de loop der jaren de onmacht toe om er iets van te maken. Maar ook Frans had heimwee. Ik zie ons nog lopen op de speelplaats van het kleinseminarie aan de Bredaseweg. Alle pauzes waren wij bij elkaar. Ik was al zestien, zeventien jaar, hij een menneke van twaalf. Wij liepen daar maar op en neer, altijd op dezelfde manier. De leiding wilde ons laten sporten, die vond het maar niks. Maar wij liepen maar. Het was niet dat hij jankte, het was meer een niet weten waarom het allemaal zo moest gaan.

Naderhand merkte ik dat die vervreemding mij zo diep heeft aangegrepen

dat ik eigenlijk als ongelovige op het kleinseminarie woonde en studeerde. Mijn geloof is toen al gaan wegzakken. Ik was op weg naar een doel dat ik niet kon plaatsens.'

Was er geen geborgenheid op het seminarie?

'We zaten één jaar in Tilburg en daarna twee jaar in Hilvarenbeek, want de Duitsers hadden ons uit ons gebouw gezet. In Hilvarenbeek was het regiem ontzettend hard. We studeerden in het patronaat, aten bij de zusters er tegenover, sportten bij een voetbalclub en sliepen in een schoenfabriek. We hadden geen eigen plek en moesten dus telkens door het dorp heen. Daarin werden we begeleid, we werden altijd overal begeleid. Naast het patronaat waren Duitse soldaten gelegerd die zich weerzinwekkend gedroegen.

Ik kon er niet tegen: die omgeving, de hardheid van de docenten; er was geen bescherming, nergens een veilige plek. Daardoor neigde ik naar verzet en conflict. Zo had ik als jongen van twaalf, dertien jaar moeite met de biechtpraktijk. We werden geacht elke week te biechten, maar wat kon ik nou mis gedaan hebben? Vanaf die tijd ben ik mij gaan terugtrekken. Een typisch conflict in die tijd was dat je nuchter ter communie moest gaan: je mocht niks gegeten of gedronken hebben. Ik weet nog dat we in de sneeuw 's ochtends vroeg naar de kerk werden begeleid, en dat ik moedwillig naar sneeuwvlokken hapte, en toch ter communie ging. Dat had ik moeten biechten, maar ik ging niet. Ik kon het niet serieus nemen, ik bracht het niet op.'

Maar je was niet zo opstandig dat je naar huis werd gestuurd.

'Ik hield het voor mezelf. Al kan ik me wel aanvaringen herinneren met leraren.'

Wat hield je aan de gang?

'De opleiding had ook schitterende aspecten. Nog steeds ben ik trots op de vorming die wij kregen. We werden zo gestimuleerd om te leren, we kregen zo veel en zo goed kennis aangeboden; we kregen complimenten en een aai over de bol als we het goed deden. Daar zat veel plezier in.

Zelf was ik een fenomeen op het gebied van Latijn en Grieks, ik haalde allemaal tien. Ook de muzikale vorming was groots. Nu nog herken ik honderden fragmenten klassieke muziek. Op zondag was er verplichte studietijd, maar we mochten in die tijd ook in de aula naar klassieke muziek luisteren, en naar een leraar die daar met veel kennis over vertelde. Daar ben ik rijk van geworden. Ik heb na 1944 zelfs cello mogen spelen in het schoolorkest, maar dat was geen succes. Mijn ene hand was onwillig door een litteken aan een vinger, van mijn andere hand had ik bij een pot voetbal eens mijn pols gebroken.'

Je probeerde het wel?

'Ik durfde nooit nee te zeggen. Daarom heb ik het onthouden: het zat me niet lekker, ik wist dat ik het nooit goed zou kunnen, maar ik durfde niet te weigeren. Eigenlijk ging ik op dezelfde manier met mijn aanstaande priesterwijding om: ik voelde dat ik er niet thuishoorde, dat ik op de verkeerde weg was. En toch ging ik door.'

Had je het daar thuis wel eens over? Vroegen je ouders of je gelukkig was?

'Nee, nooit. Als ik met de vakanties thuis was, dan moest ik met mijn rapport naar de familie Jurgens, die van de boterfabriek. Zij financierden mijn studie.'

Hoe was het om je hand op te houden?

'We waren zo arm als Job. De opleiding kostte voor een heel jaar wel driehonderd gulden, dat konden we onmogelijk opbrengen. De pastoor bemiddelde bij Jurgens, mijn broer Piet kreeg ook geld van ze. Het was vernederend, maar tegelijk bevestigend: ik wist dat ik iets kon, anders zou ik niks krijgen. En ik bleef het krijgen omdat ik presteerde.'

Dat is anders dan de mensen die nu bij jou aankloppen.

'Die krijgen het omdat ze er zijn.'

Hoe zag armoede er toen uit?

'Aardappelen waren belangrijk. We aten groenten uit eigen tuin, ik hielp vader wel eens als ik thuis was. In de oorlog haalde hij van alle kanten eten bij elkaar, waar hij een speciaal soort brood mee bakte, met rogge als basis. Als het nu uitgedeeld zou worden zouden veel mensen eraan sterven, denk ik. Dat brood werd gemengd en in stof verpakt, en vervolgens op de een of andere manier gekookt. En dat woog me toch! Maar we zijn ermee grootgebracht en misschien daardoor ook wel sterk geworden.'

Was het mistroostig, die armoede?

'Nee, want de armoede was vrij algemeen. Als wij op Sinterklaasmorgen beneden kwamen, op zes december, dan lag daar een schat aan spullen op tafel. Bijvoorbeeld voor elk twee pepernoten en een appel. Het was heel bescheiden allemaal, maar het voelde als feestelijk. En zo ging het overal.'

Was er standsverschil op het seminarie? Wisten jullie wie er van betere komaf was?

'Er waren jongens uit de mijnstreek en uit de Peel, en uit de industriestad Tilburg. Ik kan mij niet herinneren dat er uitschieters waren.'

Dat gevoel van misplaatst zijn deelde je met niemand.

'Met niemand.'

BOMBARDEMENTEN

In juni 1944 werden de seminaristen van de Missionarissen van het heilig Hart vanuit Hilvarenbeek naar huis gestuurd, omdat de invasie gaande was. De verwachting was dat de geallieerden snel in België en Noord-Brabant zouden aankomen, en dat de kinderen beter thuis konden zijn dan op het seminarie.

Voor Gerrit werd het verblijf in Berg en Dal een nachtmerrie. Op 17 september 1944 begon operatie Market Garden. Rondom het dorp landden Amerikaanse parachutisten om de brug bij Nijmegen te veroveren. De schuchtere Gerrit zag sommige van zijn broers met wapens rondlopen. Zij

leerden van soldaten hoe ze die moesten hanteren en hoe ze handgranaten moesten gooien. 'Dat deden ze in het bos, met geweldige knallen', weet Poels nog. 'Ik durfde niet mee te doen, maar ik voelde wel de opwindning en het avontuur. Steeds kwam er wel iemand thuis met weer een nieuwe vondst. Levensgevaarlijk, als je er nu over nadenkt.'

De vreugde en de opwindning over de komst van de bevrijders werd al snel de grond ingeslagen. De Duitsers zetten de tegenaanval in vanuit Beek, onderaan de stuwwal. 'Plotseling begonnen de beschietingen weer', zegt Poels, 'ook uit de lucht. Frans werd in zijn been geraakt door granaatscherven en Piet kreeg scherven in zijn hoofd. We schuilden in de kelder. Na een paar dagen werd Piet doodziek, hij kreeg hoge koorts. De legerdokter werd gehaald en wist de koorts te dempen.'

Dat zijn afschuwelijke ervaringen.

'Het werd nog erger. Recht tegenover ons huis werden de doden geregistreerd. Alle lijken die in de omgeving gevonden werden, brachten ze daar naartoe. Met wagens vol, opgetast. Het waren vooral soldaten, maar ook burgers. De doden werden voor ons huis uitgesteld in de open lucht om geregistreerd te worden. Het was prachtig nazomerweer, dat weet ik nog.

Er dook een joods gezin op, een man en een vrouw en een paar grote meiden. Ze hadden jaren ondergedoken gezeten op een boerderij op de Holleweg, op de stuwwal. Helemaal bleek waren ze, van al die tijd onder de grond leven. Ze werden naar Berg en Dal gebracht omdat Beek front was. Op de tweede dag dat ze in ons dorp waren kwamen er vliegtuigen over die lukraak over de straten schoten. Twee van die meiden werden gedood. Dat was een verschrikking, een verschrikking.'

Jij hebt dat gezien?

'Het was voor het huis van onze burens. Ik zag het gebeuren, ik was ook op straat. Dat heeft me keihard aangegrepen. Op een bepaalde manier ben ik er nooit overheen gekomen. Ik ben toen opnieuw gaan twijfelen aan de zin van het leven. Het is een aanslag geweest op wat er nog aan positiefs in mij was.

Broer Piet werd na de slag naar het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis gebracht in Nijmegen. Ik fietste er elke dag naartoe, met mijn vader. Na een paar weken was ik alleen onderweg, vader was al vooruit gegaan. Plotseling zat ik midden in een bombardement, ik weet niet meer wie er bij me was. Het was druk, het was op een zondagmiddag geloof ik. Mensen vielen neer, ik werd van mijn fiets geblazen door de luchtdruk. Ik zag mensen in stukken en ben op de fiets gesprongen. Als een blinde reed ik door, zo hard ik kon. In het ziekenhuis ging ik meteen naar de kamer van mijn broer.

De blik die ik toen in mijn ogen had heeft hij altijd onthouden. Het was een beestachtige ervaring. Een bombardement op Nijmegen, zonder enige zin. Misschien was het ook wel weer een vergissing, zoals het bombardement van 22 februari 1944 op de benedenstad.

Deze ervaringen hebben mij doen wankelen in mijn bestaan. Ik merkte dat er weinig bestand is tegen de zinloosheid van het leven. Maar ik zei niets.'

VI. Zacht als klei zijn

De 'methode' Poels

De nacht is bijzonder, staat buiten het leven van alledag. De nacht is stiller dan de dag: de straten zijn uitgestorven, de huizen donker, de pleinen leeg. Met wat geluk zijn er sterren te zien, of geeft de maan onwerkelijk mooi licht. Maar vaak is de nacht ook harder dan de dag: kouder, guurder, onbarmhartiger.

Gerrit Poels houdt van een beetje erbuiten staan. En hij houdt van de nacht. Tijdens zijn urenlange tochten, helemaal alleen, moet hij toch wel allerlei diepe gedachten hebben. Maar niks hoor: 'Eigenlijk ben ik dom aan het fietsen. Ik denk wel over dingen die vandaag gebeuren: een bezoek dat ik moet afleggen, een telefoontje dat ik moet doen. Maar het is niet zo dat ik enige denksystematiek in mij opbouw. Ik denk dat ik moeite heb met diepe gedachten.'

Eerder in dit boek stelde Poels met enig genoegen vast dat hij niet professioneel is. Zijn werk is aan hem gebakken en zal waarschijnlijk met hem sterven. Toch gaat hij opmerkelijk trefzeker te werk, met een zelfdiscipline als van een monnik. Het kan niet anders of daar zit een visie achter en een methode – en daar moet toch iets van over te dragen zijn op anderen?

Wat wonderlijk: je spreekt mooi, je hebt gevoel voor taal en ironie en voor de schoonheid van het dwaze. Je bent een beetje artistiek. Maar tegelijk is je werk niet poëtisch, maar gewoon een kwestie van aanpakken, buffelen, heel praktisch.

‘Ik ben opgeleid in etaleren, in zielzorg. Maar ik denk dat ik dat afgeleerd heb. Ik wil niet moeilijk doen. Ook om mijn onkunde niet te verraden natuurlijk, ik heb geen enkel diploma. Soms bedenk ik wel iets moois in de nacht, maar dan ontsnapt het me weer. Eigenlijk improviseer ik voortdurend. Alleen als ik een officiële brief of bezwaarschrift moet schrijven doe ik eerst een kladje en dan pas in het net.’

WANHOPIGE MENSEN KWEKEN

En weer gaat de telefoon. Poels neemt steeds op dezelfde manier op, zonder ergernis over zijn voortdurend onderbroken betoog: ‘Ja met Poels’, om daarna de naam van de beller te beamen. ‘Johan, ja...’ Het is de stem van iemand die graag snel *to the point* komt. De enige afslagen in de gesprekjes vormen de plagerijen. ‘Zo’n mooi menneke als jou helpen ze wel’, roept hij tegen de een. ‘Wat ben ik blij dat ik eindelijk van je af ben’, zegt hij tegen een ander, die zich komt afmelden omdat ze weer zelf brood kan kopen.

Poels kan moeiteloos schakelen. Van een anekdote uit zijn studie jaren naar een telefoongesprek met een cliënt of ambtenaar, en weer terug. Hij kan ook zo overstappen van een tedere herinnering naar een felle uitval over het sociale klimaat in Nederland in het algemeen of Tilburg in het bijzonder. ‘Zero tolerance is zo dom’, zegt hij. ‘Ik heb cliënten die gepakt zijn omdat ze thuis twintig of dertig wietplantjes hadden staan, waardoor ze net iets meer dan minder hadden. Maar door het nieuwe beleid zijn ze hun huis kwijt, zijn ze afgesloten van gas en elektra, of hebben ze een boete gekregen waar ze de komende tien jaar aan vast zitten. Overheden als het Tilburgse college onder burgemeester Ruud Vreeman zijn alleen maar bezig met repressie. Er blijven geen gaten meer over in het systeem, geen speelruimte voor mensen die al klem zitten. Zo kweken ze wanhopige mensen.

Deze winter kregen we hier ’s avonds een jongen die ’s ochtends uit het huis van bewaring was ontslagen. Hij had alleen een treinkaartje gekregen.

Thuis kon hij niet terecht en de reclassering had het te druk gehad om zijn vrijlating voor te bereiden. Het vror zes graden. Zo’n jongen is na één dag vrijheid al zo radeloos dat hij tot alles in staat is.’

Ondertussen is Poels alweer opgestaan omdat er iemand aan de dichte poort rammelt. Als hij terugkomt verklaart hij dat het een verslaafde was die nodig een ‘tasje zoet’ moest hebben. ‘Ik heb ’m op z’n donder gegeven omdat hij veel te vroeg was, en een tasje eten. Hij zal het eeuwig onthouden. Zeker tot morgen.’

Veel problemen zijn onoplosbaar, maar je helpt wel – en vloekt ze uit als het nodig is. Leg dat eens uit?

‘Je kunt in dit werk niet neutraal zijn, want dan hou je ook niet van deze mensen. Je moet van ze houden, en als je dat doet, dan kun je ze ook uitvloeken.’

Waar hou je dan van? Want jij maakt geen onderscheid tussen mensen die straks weer zelf verder kunnen of mensen die je desnoods twintig jaar lang helpt, ook al stelen ze je brood of je fiets.

‘Ik kom relatief weinig mensen tegen die echt helpbaar zijn. Er is in ons land zo’n grote onderkant van mensen die geen aansluiting vinden, die alleen maar puin en rotzooi zijn. Dat is mijn wereldje. Ik voel geluk – al is dat woord misschien te groot – omdat ik open gegroeid ben voor wat niks is. Hoe dat komt, weet ik niet. Mijn eigen deuken hebben geholpen, daar heb ik over verteld. Ik weet hoe verdrietig mensen kunnen zijn, hoe onmachtig ze zich kunnen voelen.’

Waarom ben je daar niet gewoon neurotisch van geworden en verslaafd, zoals iedereen?

‘Ik ben verslaafd geweest: ik dronk elke dag en heb er jaren over gedaan om echt los te komen van de sigaretten. Maar ik kon dat loslaten toen ik op het goede spoor kwam, toen ik dit werk vond.’

Je zei eens dat je een dwaas bestaan leidt.

'In het begin van Huize Poels heb ik wel getwijfeld of we goed bezig waren, of ik niet hartstikke gek was. Toen ik dat eens zei, werd er smakelijk gelachen, maar ik bedoelde het serieus. In de loop der jaren is het niet verstandiger geworden, maar nu twijfel ik er niet meer aan. Dat hangt samen met de bevestiging die ik krijg, waardoor ik anderen weer in hun bestaan kan bevestigen.'

Waar krijg jij die bevestiging uit? Hoe houd jij dit vol?

'Omdat ze komen en blijven komen. Ze stellen geen hoge eisen, ze komen.'

Ze stellen geen hoge eisen aan jou?

'Aan het leven niet, en aan mij niet. Ze vinden het fijn hier, dat ze mogen komen, dat ze wat krijgen, dat we even kletsen. Ze accepteren mij als hulp, niet als hulpverlener, maar als hulp. Zelfs als ik ze op hun donder moet geven zijn we geen vijanden van elkaar. Omgaan met moeilijke mensen heeft een kernwaarde van mij blootgelegd: troost zijn. Mensen nabij kunnen zijn, ze even een beetje vertrouwen geven, of gewoon iets concreets wat ze nodig hebben. Dat ik dat mag doen, dat ik ze dat mag geven, dat troost mij. Ik weet dat er héél veel mensen hechten aan mij. Ook aan mijn quatsch, aan mijn onzin, aan de doodgemoedereerde contacten.'

Quatsch vertaal ik maar even als: gewoon contact hebben, iemand niet als probleemgeval benaderen.

'Het is misschien een afwijking, maar ik heb veel gesprekken met heel moeilijke mensen, en er wordt bijna altijd gelachen, onbedaarlijk gelachen soms, om dingen die er zo ineens uitkomen. Ik weet niet waar dat vandaan komt. Het kan ook een vlucht zijn, het ontwijken van de problematiek, maar het gebeurt. Ik zeg gekke dingen. Ik moet zelf soms zo lachen en plaag graag een beetje. Het geeft lucht, voor mezelf en die ander, om niet alleen maar bij het probleem stil te staan. Even wat ruimte maken tussen iemand en zijn of haar ellende.'

Je vertelde over je oorlogservaringen: gruwelijke gebeurtenissen die je meegemaakt hebt als jongen van vijftien. Dat heeft je geraakt en gevormd, het heeft een knauw gegeven aan je geloof, maar je bent er niet cynisch of wanhopig van geworden.

'Ik kan wel cynisch zijn in woorden, maar dat is meer een afreageren. In wezen ben ik na al die jaren van binnen nog steeds zacht als klei. Ik kan niet echt hard optreden, ik kan mijn schelden niet helemaal menen. Tegen mensen aan de onderkant wordt in onze samenleving hard opgetreden, alsmaar harder. Maar het is goed als ze ook zachtheid en mildheid ontmoeten, iemand die hen accepteert zoals ze zijn. Als ik via maatschappelijk werk of een wijkhuis het verzoek krijg om een gezin in mijn route op te nemen, dan fiets ik daar bijna altijd dezelfde dag naar toe om kennis te maken. Ook in de stromende regen, ook hartje winter. En dan zeggen ze: "Dat hoeft je toch niet te doen, het kan morgen ook, als het beter weer is". En dan zeg ik iets als: "Ik vind het de moeite waard om voor jou te komen". Dat is een klein zinnetje, maar het kan voor iemand die in de rotzooi zit een gezegde voor het leven zijn.'

Je kreeg vaak met agressie te maken, al ben je nooit zelf mishandeld. Maar je hebt wel eens klappen gekregen en een mes op de keel gehad. Hoe laat je dat passeren? 'Hoe ik het laat passeren... Toelaten is een beter woord. Je moet het toelaten. Die keer met dat mes was iets eenmaligs, een zwerver waarvan ik wist dat hij toch niks zou doen. Zijn wanhoop had niets met mij te maken. Angeliek kwam net binnen toen dat gebeurde, midden in de woonkamer. Ze liep op ons af en pakte hem bij de arm. "Toe nou Sjaak", zei ze, "zo gaat dat toch niet". En dat was het. Ik heb Sjaak later nog wel eens gezien, dan zwaaide ik naar hem en hij schaamde zich elke keer kapot.'

EIGEN SCHULD, DIKKE BULT

Het leven is almaar ingewikkelder geworden. Voor wie moeite heeft om Nederlands te spreken of te lezen, wie weinig opleiding heeft, verslaafd is, veel pech heeft gehad of stommiten heeft uitgehaald, is het moeilijk om niet verstrikt te raken in het enorme web van instanties, afspraken,

schuldberegelingen, telefoonnummers en helpdesks. En overal werken professionals die problemen willen oplossen en misbruik hard willen aanpakken.

Poels vindt echter dat de samenleving rekening moet houden met een categorie mensen die vaak of voortdurend in de problemen komt. 'Eigen schuld, dikke bult, zeggen ze dan', moppert hij. 'Maar juist dan moeten ze geholpen worden. Als het eigen schuld dikke bult is, dan is dat juist het bewijs dat ze het zonder hulp niet redden.'

Maar daarvoor hebben we toch de sociale dienst en andere instanties? Er zijn de laatste jaren zelfs overal voedselbanken ontstaan.

'Ons sociale systeem is logisch – en dus verderfelijk. De voedselbanken, hoe sympathiek ook, volgen dezelfde logica van het systeem. Als iemand een uitkering nodig heeft omdat hij werkloos is geworden of net uit de bajes komt, dan volgt er een *intake*. Er worden formulieren ingevuld en gegevens gecontroleerd: het burgerservicenummer, het laatste loonstrookje, bankafschriften, huurcontracten, alimentatie, bewijzen van schulden. We hebben nu een hele goede wethouder sociale zaken in Tilburg, die zijn ambtenaren heeft aangespoord om zulke aanvragen binnen zes weken rond te krijgen. Meestal duurt het echter tien tot dertien weken.

Stel je eens voor dat je anderhalf tot drie maanden op een beetje uitkering moet wachten, omdat er van rijkswege geen voorschotten meer gegeven mogen worden. Zo creëren de uitkeringsinstanties een vacuüm zonder het zelf te vullen.'

Dan heb je dus écht 'effe geen cent te makken', zoals dat programma over de familie Froger heette.

'Het onechte aan die serie over René Froger en zijn liefhebbende echtgenote is dat ze op de eerste dag al een uitkering hadden, en dat ze begonnen zonder zelfs maar één euro schuld. Ze kregen ook niet na een paar weken zonder geld de eerste berichten op de mat van de incassobureaus, de deurwaarder of andere schuldeisers. In werkelijkheid raken mensen in een wurggreep van de

instanties; als de uitkering dan eindelijk komt, stikken ze al in de schulden. De sociale dienst maakt het eerste geld over aan woningbouwvereniging of ziekenfonds, want dat vinden ze het belangrijkste. Of ze komen erachter dat hun cliënt in de tussentijd ergens een slecht betaald baantje heeft aangenomen, om aan wat geld te komen. Dan duurt het wéér langer voordat de uitkering er is. Vooral mensen die al niet zo sterk stonden, zijn dan voor het leven getekend.'

En de voedselbanken? Dat zijn toch navolgers van jou?

'Ik begon al eten te geven in 1968. Eerst kon iedereen bij ons mee-eten, vanuit het principe: wij hebben het, jij niet – wat trouwens een heel goed verdelingsprincipe is. Maar toen wij in 1971 uithuizig werden, zijn we daarmee gestopt: het werd te veel. Het waren vaak ook geweldige eters die we aan tafel kregen; ze laadden zich vol voor de rest van de dag.

Ik ben ze toen 's ochtends vroeg eten gaan geven, binnen of aan de deur van Huize Poels. Dat mocht niet, maar ik deed het toch. Ik nam vaak ook eten mee als ik op zoek ging naar mensen in de kuilen van de stad: in kelders, bouwputten, dichtgetimmerde huizen. Het was nodig, het betekende iets voor hen, en soms was het ook handig. Als iemand helemaal verworden was van de drugs of de drank, dan kon ik hem of haar wat kalmeren door te *voederen*, daar leek het op.

Eten geven lost niks op, maar het brengt een beetje rust. De voedselbanken zagen dat er mensen zijn die eten nodig hebben, en zijn van daaruit een plan gaan maken. Ze zijn gericht op een doel: rehabilitatie noemen ze dat, liefst binnen drie maanden. Ze *plannen*, doen een *intake* met formulieren en controles, omdat ze zeker willen weten dat ze niet bedrogen worden. Na drie tot vier weken is alles rond en kan men op vrijdag een pakket ophalen. Maar dat helpt niet als je nu niks hebt. Honger bestrijd je niet één dag per week.'

Wat ontbreekt er in de logica van het systeem?

'Wat ontbreekt is onmiddellijkheid: vandaag helpen omdat er vandaag nood is. Ook ontbreekt volledigheid, vooral voor mensen bij wie het zonneklaar

is dat ze het niet redden met een uitkering en een maandelijks gesprek. En tenslotte ontbreekt de acceptatie dat hulp bij sommige mensen een bodemloze put is.'

ALVAST IETS DOEN

De kern van het probleem van ons sociale systeem, vindt Poels, is dat het opgebouwd is vanuit wantrouwen en de behoefte aan controle. Dat blijkt uit het *eigen schuld dikke bult*-principe in veel regelingen, en uit de intensieve *screening* van kandidaten. Instanties willen per se voorkomen dat ze iemand helpen die er geen recht op heeft, net zoals ze wanbetalers meestal beschouwen als mensen die niet willen betalen. 'Maar verreweg de meesten van hen – anderhalf miljoen mensen in Nederland – willen wel betalen, maar ze kunnen niet *nú* en niet *zó*, zegt Poels. 'Het begrip neemt af, en ook de ruimte om tot regelingen te komen.'

Wat is het alternatief?

'Ik kan geen systeem bedenken, daar ben ik niet toe in staat. Ik wil ook niet het paterke spelen door te preken over wat er moet gebeuren. Maar ik kan wel vertellen hoe ik het aanpak. In Huize Poels noemden we dat: *alvast iets doen*: vandaag eten geven aan iemand die honger heeft, morgen een beetje geld geven om iets van een schuld af te lossen. Het eten krijg ik en geef ik door, het geld leen ik uit. Soms krijg ik het terug, maar ik ga er in ieder geval niet achteraan. Dat geeft vertrouwen. Net als het feit dat wij hier nooit iemand definitief afwijzen. Als iemand zich misdraagt word ik boos of geef ik straf, maar hij mag altijd weer terugkomen. Met het risico dat het wéér fout gaat. Maar ook dat geeft vertrouwen.

Er zijn veel mensen bij wie dat aanslaat. Zij groeien omdat ze hier een beetje menselijkheid ervaren – of omdat ze snappen dat ze maar beter hun best kunnen doen, omdat ze me later nog eens nodig hebben.'

De trend in ons sociale systeem is echter schaalvergroting en het aanscherpen van regels, zeker nu het economisch slechter gaat. Word je daar niet steeds kwaad van?

'De laatste tien jaar probeer ik me onmiddellijk te concentreren op het *doen*. Vroeger werd ik kwaad en bleef ik kwaad.'

Waarom probeer je dat nu te vermijden?

'Omdat je er gek van wordt, van de opwinding. En omdat ik weinig bereik als ik ga schreeuwen en dreigen. Tegelijk moet ik er zelf ook een beetje onder lijden, moet ik begaan zijn met wie ik help. Die emotie heb ik nodig als stimulans om me te verbinden.'

Vervolgens ga je ervan uit dat ook arme of beschadigde mensen een gemeenschap kunnen vormen, en je gaat ervan uit dat de problemen van de meesten onoplosbaar zijn.

'Niet iedereen kan op eigen benen staan of een productieve burger worden. Het blijft rommelen, voor zo'n acht procent van onze bevolking. Als we nou eens zouden beginnen dat te accepteren.'

En dan?

'Dan moet ik terugdenken aan een belangrijk moment in mijn theologie-studie. Na de priesterwijding in 1954 studeerden we nog een jaar, waarin er veel nadruk lag op de kerkelijke moraal: alles wat er wel en vooral niet mag volgens de katholieke leer. Aan het einde van dat jaar moesten we examen doen. We hadden er heel hard voor gewerkt.

Tijdens het examen kreeg ik een casus en zegde het vaste antwoord op, dat ik uit het handboek in mijn hoofd had gestampt. Opeens zei de voorzitter van de examencommissie: "Denk eraan dat er niets klopt van wat je hebt geleerd, juist op het terrein van de moraal. Begin altijd vooraan, bij de mens die voor je staat en bij de inzichten die je krijgt uit het contact". Ik heb steeds gemerkt dat hij gelijk had.'

VII. 'Jij bent mij er eentje'

Over toekomst, hemel en hel

Hij wordt nog steeds *pater* Poels genoemd en vindt het niet erg, beschouwt het zelfs als een eretitel. Maar de kerk of het geloof spelen in het leven van Gerrit Poels geen rol meer, al tientallen jaren niet. Misschien, oppert hij in dit boek, is zijn geloof al gaan vervagen sinds het intense heimwee dat hij als jongen op het kleinseminarie voelde. Maar evengoed zegt hij onbekommerd, als een journalist hem vraagt of God bestaat: 'God moet in ieder geval bestaan om mij wat hoop te geven.'

Natuurlijk kennen Gerrit en Angeliek Poels de beschrijvingen in de Bijbel van de eerste christelijke gemeenschappen: mensen die geen onderscheid maakten, die samen brood deelden en de zwakkeren beschermden. En natuurlijk kennen ze de beroemde tekst uit het evangelie van Mattheüs (25, 31-46), waar Jezus vertelt hoe het oordeel aan het einde der tijden zal gaan. Er zal een hemelse koning komen om de mensen te belonen of te straffen, zegt Jezus. Die koning zal niet vragen hoe vroom ze waren, maar of ze daadwerkelijk iets gedaan hebben voor 'de minsten der mijnen', zoals de koning ze noemt: mensen die honger hebben of dorst, die vreemdeling zijn, die geen kleren hebben, ziek zijn of in de gevangenis zitten. Wie de kwetsbaarste mensen heeft geholpen, zegt Jezus, liefst zo praktisch mogelijk, die zal het koninkrijk van God binnen mogen. Maar Poels zegt: 'Ik vind het moeilijk om vragen over geloof te beantwoorden. Nu ben ik in wording.'

Op 11 mei 2009 ben je tachtig jaar geworden. Kijk je wel eens vooruit?
‘Nee.’

Hoe gaat dat straks? Je fietst gewoon door en op een gegeven moment val je om en dragen ze je weg?

‘Ja. En ik hoop dat ze goed voor de fiets zorgen.’

Tuurlijk, die gaat mee het graf in.

‘Nee dat kan niet, die fiets is al besproken. Ze willen een welzijnsmuseum oprichten hier in Tilburg. Er stond in de krant dat ze mijn fiets willen hebben.’

Je hoeft het er niet lang over te hebben, maar geef me iets meer dan een geintje: hoe stel je je de toekomst voor?

‘Ik denk dat ik gewoon doorga, zo lang de gezondheid het toelaat. Ik houd er rekening mee dat het fysiek opeens op kan zijn. Ik merk ook wel dat ik ouder word. Je zou het zo niet zeggen, maar soms heb ik moeite met het vinden van woorden. Nieuwe woorden van de laatste tien jaar, vooral als ze iets met techniek te maken hebben, met telefoons en apparaatjes, die kan ik niet onthouden. Terwijl mijn opslag van gegevens altijd legendarisch was. Toen ik leraar Nederlands was, had ik een schat aan gedichten in mijn kop, die ik willekeurig als illustratie bij een les kon gebruiken. Dat verdwijnt.

Met muziek heb ik dat ook. Ik ben helemaal verkikkerd op klassieke muziek. Als ik even de kans heb zet ik de radio aan, Radio 4 of Classic FM. Vroeger, nog niet eens zo lang geleden, wist ik van duizenden stukken meteen wie de componist was en welk deel van welk stuk werd uitgezonden. Daar moet ik tegenwoordig naar zoeken. Terwijl ik niet minder van muziek ben gaan houden hoor, eerder meer. Ik kan erin verzuipen. Ik betrap me er soms op dat ik door de keuken loop terwijl de radio speelt, en opeens sta ik tegen een stoel geleund het stuk af te luisteren. Dat moet dan gewoon.

Op zondag doe ik mijn stinkende best om klaar te zijn met sorteren en inpakken om negen uur 's morgens, want dan komt *From Rome to St.*

Petersburg op RTL8. Het lukt niet vaak, daar heb ik leed van, maar als het lukt en ik zit voor de buis, dan ben ik helemaal weg. Schitterend.’

Ik vraag naar ouder worden en doodgaan en jij geeft een liefdesverklaring aan de muziek?

‘Ja. De muziek zal de overhand hebben op de sport. Ik zou ook iemand kunnen zijn die levenslang naar sport had kunnen kijken, dat interesseert mij ook. Mijn favoriete sporten...’

Bedoel je dat je, als je niet meer zou kunnen werken, je verheugt op het luisteren naar muziek?

‘Ja, dan heb ik een vol rooster aan muziek en sport, laat ik het zo stellen. En bij sport denk ik niet meer aan ruwe dingen, aan voetbal en al dat geouwehoer eromheen, maar aan biljarten en snookeren. Dat vind ik schitterend. Ik kan er zelf niks van, maar het kalmeert me om ernaar te kijken. Het is zo knap om een bal te stoten zodat de volgende een eenvoudige is, en de volgende ook, en dat alsmat door.’

Als jij niet meer kunt fietsen en brood uitdelen, en je zit hier gelukkig naar muziek te luisteren en naar biljarten te kijken, hoe moet het dan met al die mensen die op jou leunen?

‘Dat weet ik niet. Ze zullen andere wegen moeten vinden. Daar zit iets tragisch in, voor veel mensen. Voor mezelf ook. Ik heb met veel cliënten een vriendschappelijke relatie. Maar het beroerde is dat ik me niet kan voorstellen hoe het gaat lopen, en dan kan ik me er ook niet op voorbereiden.’

Ga je naar de hemel?

‘Als die er is, dan is dat best mogelijk. Maar ik zeg meestal tegen de mensen: als wij alle twee dood zijn, dan komen wij samen in de hel, want ik vind het gezellig naast jou. En bovendien: ik weet niet naast wie ik het in de hemel zou uithouden, maar ik weet wel dat ik graag te maken heb met een bepaalde categorie mensen.’

En die komt eerder in de hel dan in de hemel?

‘Precies.’

Je hebt het geloof losgelaten, maar wat jullie doen is in wezen christelijk. Het sluit aan bij wat er over de eerste christenen wordt verteld. En in Mattheüs 25 wordt de mensen bij het laatste oordeel gevraagd: heb jij de hongerigen te eten gegeven, de gevangenen bezocht? Op al die vragen kun jij ja zeggen.

‘Ja.’

Leg dat eens uit: je beantwoordt precies aan dat ideaal, maar het geloof heb je losgelaten.

‘Ik kan dat niet uitleggen. Ik ben grootgebracht met dit geloof in goed doen, in mensen tot steun zijn. Die sociale inslag heb ik van mijn beide ouders meegekregen, als beleving en invulling van het geloof. En dat is er in mijn vorming tot priester vervolgens heel intens ingeslepen. Die vorming was gericht op een hoog ideaal: op een ambt dat ik heb willen ontwijken en uiteindelijk heb verlaten, maar waar ik toch in ben gegroeid. Dat raak je niet meer kwijt. Mijn geloof is van mij losgekoppeld, maar ik maak me geen zorgen over welke realiteit er na deze realiteit komt.’

Je vertelde eerder hoezeer je gedeukt bent geraakt door heimwee en oorlogservaringen. Toch is er in jou een sterke intuïtie blijven bestaan voor wat belangrijk is. Moet ik me voorstellen dat het geloof daar tussenuit gesijpeld is?

‘Wat mij ontbreekt is de terugkoppeling. Ik denk nooit dat ik leef volgens de Schrift, maar als iemand mij die tekst van Mattheüs voorleest, dan weet ik wat daar bedoeld wordt. Ik kan echter helemaal niet leven in een sfeer als zou goed gedrag later iets moeten opleveren. Daar kan ik niets mee.’

Bid je wel eens?

‘Ik kan mij niet herinneren dat ik mij ooit heb toevertrouwd aan het bidden. Nadat ik in mijn tweede noviciaat mijn laatste huilbui had, heb ik alleen maar steeds duidelijker geweten: ik moet hier weg, want dit is het niet.’

Je houdt van wat concreet is, misschien is de vraag naar God te abstract. Is de vraag naar Jezus Christus gemakkelijker? Dat is ook een eigenwijze flapdrol die zijn eigen gang ging. Zegt hij je meer?

‘Als persoon wel, maar zonder de gelovige lading, die hele christologie. Het gekke is: ik herinner me zo weinig van wat ik verkondigd heb in al die retraites die ik als priester heb verzorgd voor religieuzen. Merkwaaardig toch: dat ik zo weinig binding aan het godsdienstige had en toch zo boeiend en enthousiasmerend kon vertellen. Ik heb toch jaren theologie gestudeerd, ik heb me destijds toch op die retraites voorbereid.

Ik herinner me één tekst die diepe indruk op mij gemaakt heeft: een boekje van Romano Guardini over de Heilige Geest, en dan met name de bladzijden over troost. De gedachte dat God ons omvat, dat hij groter is dan ons hart, dat heeft mij toen zo gegrepen. Ik verbond dat echter niet met de geloofsbelijdenis van de kerk, maar met een levenshouding, ook als het leven verdrietig is of pijn doet. Met name oudere zusters en broeders waren daardoor gegrepen, juist als ze mislukkingen hadden ervaren of verlangens hadden die nooit tot bloei waren gekomen, juist als ze leden aan een leven dat heel anders had kunnen zijn.’

Dat idee van God als trooster, die voor en achter mij is, die geborgenheid is – was dat wat zo aankwam?

‘Als ik tijdens die retraites gesproken had en daarna individuele gesprekken voerde, dan huilden de mensen dikwijls. Dan hoefde ik eigenlijk niets meer te zeggen dan: “Hoe is het met je?” Mijn vinger aan de pols was een vinger op de ziel.’

Dat je gezien wordt, dat je aanvaard wordt zoals je bent. Is dat het?

‘Dat is het nu nog. Dat je op je ziel getikt wordt, dat kan mensen een leven lang bijblijven. Dat je hoort en dat je voelt: jij bent de moeite waard. Jij hoort bij ons. Jij bent voor mij bijzonder. Jij bent mij er eentje. Dat is alles.’

VIII. Poels in vogelvlucht

Biografische gegevens

- 1929 - Op 11 mei wordt Gerrit geboren als tweede van de zeven kinderen van Gerrit Poels en Marie Verbeet. Zijn vader is dorpsagent in Berg en Dal, bij Nijmegen.
- 1941 • 'Op studie' bij de Missionarissen van het heilig Hart (Latijn: Missionarii Sacratissimi Cordis; afgekort MSC) in Tilburg.
- 1944 • Vanwege de oorlog worden de leerlingen in juni naar huis gestuurd. In september raast operatie Market Garden over Berg en Dal.
- 1948 • Begin tweede noviciaat, daarna studies filosofie en theologie.
- 1954 • Priesterwijding.
- 1955 • Invalkracht en later leraar Nederlands aan het kleinseminarie van de Missionarissen van het heilig Hart.

- 1964 • Godsdienstleraar en moderator aan de kleuterleidstersopleiding in Tilburg, tot 1969.
- 1968 • 1 mei: opening hulpcentrale aan de Poststraat in Tilburg, waar Poels samen met vier andere religieuzen gaat wonen. De centrale groeit al snel uit tot een opvanghuis dat 'Huize Poels' gaat heten.
- 1969 • Uitgetreden als priester. Op 7 mei trouwt Poels met huisgenoot Angeliek van den Heuvel (geboren in 1938), die de congregatie van de zusters van Liefde verlaat.
- 1970 • Huize Poels verhuist naar de Nieuwlandstraat, waar veertig mensen kunnen worden opgevangen.
- 1971 • Eerste teamvergadering in Huize Poels (!) en daarmee de eerste poging om wat planmatiger te gaan werken.
- 1971 • Het echtpaar Poels gaat op zichzelf wonen, buiten Huize Poels.
- 1972 • Komst van het eerste pleegkind, uiteindelijk groeien er zes kinderen bij hen op.
- 1976 • Huize Poels krijgt gemeentelijke subsidie, en moet daarvoor aan meer administratieve en bestuurlijke regels gaan voldoen.
- 1977 • Huize Poels verhuist naar de Ringbaan-Zuid, naar een verbouwd schoolgebouw dat door de gemeente beschikbaar is gesteld. Er kunnen zestig mensen worden opgenomen en overdag kunnen nog eens maximaal zestig mensen binnenkomen voor de 'instuif'.

- 1978 • Oprichting van *La Poubelle* (de vuilnisbak), een kringloopwinkel en werkgelegenheidsproject.
- 1979 • Gerrit Poels heeft een dag vakantie. Het bevalt hem slecht.
- 1981 • Oprichting van *De Pollepel*, een 'very lowbudget eethuis' voor alleenstaanden.
- 1990 • Afscheid van Huize Poels. Begin van de Stichting Broodnodig en de nachtelijke fietstochten.
- 2004 • Poels wordt geveld door een acute blindedarmonsteking. Het werk wordt deels overgenomen – het fietsen in de nacht niet – door helpsters en helpers.
- 2009 • Gerrit Poels wordt tachtig jaar. Met Angeliek en de vrijwilligers bedient de Stichting Broodnodig zo'n driehonderd gezinnen en alleenstaanden. Een museum voor sociale geschiedenis aast op zijn 56ste fiets, om het in de collectie op te nemen. Poels wil echter blijven fietsen, zolang hij adem heeft.

Over de makers

ARJAN BROERS (1969) is journalist en tekstschrijver. Hij studeerde theologie in Tilburg en Nijmegen en schreef onder meer *Wees niet bang. Het levensverhaal van bisschop Tiny Muskens* (2004) en *Dwarssluggers in naam van God. Mystici van Hadewych tot Hillesum* (2001). In voorbereiding is *Ode aan Gods eenvoud*, een boek over de gloednieuwe abdij van de zusters trappistinnen van Berkel-Enschot, die naar Oosterbeek bij Arnhem verhuizen. Verschijnt in 2009 bij Valkhof Pers. → www.arjanbroers.nl

DAPHNE VAN LANGEN (1976) studeerde grafische vormgeving aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Sinds 1999 is zij de drijvende kracht achter RAZA, een bureau in het centrum van Amsterdam dat onder meer tijdschriften, boeken, posters en brochures ontwerpt. Daarnaast werkt zij met regelmaat op freelance-basis voor *Dagblad De Pers*, *AvantGarde* en *Hollands Diep*. → www.raza.nl

BRAM BUDEL (1974) is freelance fotojournalist en woont in Amsterdam. Hij volgde een opleiding fotografie aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Is werkzaam voor *NRC Handelsblad* en *nrc next*, diverse tijdschriften, maakt reportages voor grote en kleine bedrijven en is aangesloten bij fotoagentschap Hollandse Hoogte. Voor een foto van de vuurwerkcramp in Enschede ontving hij de Zilveren Camera voor beste nieuwsfoto van het jaar 2000. → www.brambudel.nl